



PROGRAM

življenja in dela osnovne šole

3.zvezek

•družbenoekonomsko
vzgojno izobraževalno
področje

Zavod SR Slovenije za šolstvo

Ljubljana 1984

ad 394599

394599

030035219

PROGRAM ŽIVLJENJA IN DELA OSNOVNE ŠOLE

VSEBINA

3. zvezek

DRUŽBENOEKONOMSKO VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO PODROČJE

	stran
6. Spoznavanje družbe	6
7. Zemljepis	17
8. Zgodovina	37
9. Družbenomoralna vzgoja	54
Interesne dejavnosti družbenoekonomskega področja	72

ČLANI PREDMETNIH KOMISIJ:

SPOZNAVANJE DRUŽBE: člani predmetnih komisij za zemljepis in zgodovino

ZEMLJEPIS: Marija KOŠAK, Mira VERBIČ, dr. Borut BELEC, dr. Darko RADINJA, mag. Dušan PLUT, Milena PAK, Jelka SIMČIČ

ZGODOVINA: Tomaž WEBER, Prvenka TURK, Štefan TROJAR, Marija HREN, Gabrijela ŠKRABA

DRUŽBENOMORALNA VZGOJA: Milan DIVJAK, Mija ARTAČ, Jožica SELAKOVIČ, dr. Maca JOGAN, Azra KRISTANČIČ, Jože VARL, Valentina FEFER, mag. Jože ŠTER, Neda BRGLEZ

II. DRUŽBENOEKONOMSKO VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO PODROČJE

Družbeno ekonomsko vzgojno-izobraževalno področje seznanja učence s pojavi, procesi in zakonitostmi razvoja družbe v določenem geografskem in družbenem prostoru in času ter jih uaja v njihovo razumevanje v socialistični samoupravni družbi in v svetu. Z razvijanjem kritičnega odnosa do sebe, bližnje okolice in družbenih pojavov doma in v svetu se učenci vzgajajo in usposablajo za delo in ustvarjalni prispevek v družbenem življenju.

Temeljne smotre vzgojno-izobraževalnega področja uresničujemo predvsem z vsebino spoznavanja narave in družbe v prvih treh razredih, spoznavanja družbe v četrtem in petem razredu, zgodovine in zemljepisa v šestem, sedmem in osmem razredu in družbenomoralne vzgoje. Ta je od prvega do osmega razreda organsko vključena v vse predmete, v sedmem in osmem razredu pa kot samostojen predmet sintetizira dosežke, pridobljene v prejšnjih razredih.

Vzgojno-izobraževalno področje se uresničuje pri rednem in dodatnem pouku ter pouku fakultativnih predmetov, pri delu oddelčne skupnosti in interesnih dejavnosti, po programih organizacij, društev in klubov učencev v okviru Zveze pionirjev in Zveze socialistične mladine Slovenije.

Pri izboru in razvrstitvi vsebine po razredih so upoštevane razvojne stopnje, psihofizične sposobnosti in zmožnosti učencev, tako da spoznajo temeljne pojme, načela in zakonitosti družbenega razvoja postopno. Vsebinna je v veliki meri integrirana, posebno s področja družbenomoralne vzgoje, spoznavanja narave in družbe ter spoznavanja družbe. Teme so med seboj usklajene in vertikalno povezane.

Učni načrti predmetov v družbeno ekonomskem vzgojno-izobraževalnem področju so zasnovani induktivno. To zahteva tudi stalno aktualizacijo in posodabljanje vsebine, uporabo aktivnih oblik in metod dela ter sodobne učne tehnologije.

Smotri in naloge družbeno ekonomskega vzgojno-izobraževalnega področja omogočajo učencem:

pridobivanje, razširjanje in poglobljanje družbenoekonomskega znanja, uvajanje v razumevanje temeljnih zakonitosti razvoja družbe ter spoznavanje medsebojne povezanosti in prepletenosti družbenega razvoja v ožji

in širši družbeni skupnosti; usposabljanje za samoupravljanje, razvijanje zavesti o družbeni odgovornosti in vključevanje v aktivno družbeno življenje ter samoupravne odnose; razvijanje ljubezni do svojega naroda in domovine kot skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti Jugoslavije ob spoznavanju njihovega razvoja in dosežkov; vzgojo v duhu načel neuvrščenosti in solidarnosti z delavskimi in drugimi naprednimi gibanji v svetu; usposabljanje za obrambo in neodvisnost SFR Jugoslavije in za družbeno samozaščito; razvijanje tovarištva, demokratičnih in humanih odnosov med ljudmi, zlasti med spoloma, ter usposabljanje za moralno presojanje, kritično ocenjevanje odnosov med ljudmi in za moralno ravnanje; razvijanje odnosa do dela kot temeljne vrednote delovnih in drugih ustvarjalnih sposobnosti in navad, oblikovanje smisla za gospodarnost in varstvo kulturnega in zdravega okolja.

Vzgojno-izobraževalne smotre družbeno-ekonomskega vzgojno-izobraževalnega področja uspešno uresničujemo z interdisciplinarnim pristopom, kar omogoča tudi tesno povezovanje z drugimi vzgojno-izobraževalnimi področji, še zlasti s proizvodno-tehničnim. S tem razvijamo samostojnost, kritičnost, splošno poučenost in ustvarjalnost učencev, ki se oblikujejo z njihovo lastno dejavnostjo v šoli in zunaj nje. Tako se vsebina družbeno-ekonomskega področja smiselno vključuje tudi v naravoslovne, kulturne, telesno-vzgojne in obrambne dejavnosti šole ter v delovne akcije, proizvodno in drugo družbenopotrebno delo.

6. SPOZNAVANJE DRUŽBE (175 ur)

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI SMOTRI IN NALOGE

Učenci:

- spoznajo konkretni geografski prostor in življenje v njem ter medsebojno odvisnost in povezanost geografskih in družbenih pojavov;
- se seznaniijo z najpomembnejšimi dejavnostmi v posameznih pokrajinah, njihovimi spremembami v različnih obdobjih in značilnimi poklici;
- si razvijajo vedoželjnost in kritičnost do sebe, okolice in družbenih pojavov;
- si razvijajo sposobnost opazovanja, primerjanja in ugotavljanja medsebojnega součinkovanja naravnih in družbenih pojavov;
- pridobijo osnovne pojme o slovenskih in jugoslovanskih pokrajinah in načinu življenja v različnih obdobjih;
- spoznajo naravna bogastva in njihov pomen za gospodarski in kulturni napredek naše domovine;
- spoznavajo vrste in značilnosti prometa in vedenja v njem in se navajajo na varno vključevanje vanj;
- si ob spoznavanju domovine poglobljajo in oblikujejo ljubezen do domovine, narodov in narodnosti ter do drugih narodov sveta;
- spoznajo boj naših narodov za svobodo, zlasti najpomembnejše dogodke iz NOB in jih povezujejo z osnovnimi značilnostmi splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite;
- se vzgajajo v duhu tradicij narodnoosvobodilnega boja;
- si oblikujejo prostorske predstave in znajo uporabljati zemljevid zlasti pri orientaciji v pokrajini za potrebe splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite;
- razvijajo ustvarjalne sposobnosti z izdelovanjem maket, zemljevidov in pripomočkov za boljše razumevanje vzgojno-izobraževalnih vsebin.

4. r a z r e d (105 ur)

VZGOJNO-IZOBRAZEVALNA VSEBINA

1. SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA V SFR JUGOSLAVIJI (7 ur)

Orientacija na zemljevidu SFR Jugoslavije. SR Slovenija v SFR Jugoslaviji. Slovenija in njene sosedje. Zamejski Slovenci. Pripadniki narodnosti v SR Sloveniji. Prizadevanja med narodi in narodnostmi za uspešno sodelovanje in sožitje. Osvoboditev naše domovine. Moč slovenske skupnosti. Pomoč učencem, ki se vračajo v naše šole iz tujine.

Pojasnilo

Poudarek je na pridobivanju novih spoznanj o naši ožji domovini. Učitelj išče najustreznejše primere v neposrednem okolju. Poudari vzgojni moment: oblikovanje zavesti o pripadnosti narodu in samoupravni socialistični skupnosti, odnos do drugih narodov in narodnosti ter narodov sveta. Učenci dobe navodila, kako se je treba učiti spoznavanje družbe.

Povezava s SND, slovenskim jezikom in glasbeno vzgojo.

2. SLOVENSKO OZEMLJE - POKRAJINSKE ENOTE SLOVENIJE (2 uri)

Opredelitev naravnogeografskih enot Slovenije

Pojasnilo

Poudarek je na pravilnem poimenovanju osnovnih slovenskih pokrajin in njihovi prostorski opredelitvi s pomočjo zemljevida Slovenije.

Povezava s SND.

3. SLOVENSKI ALPSKI SVET (25 ur)

Visokogorski svet, predalpsko hribovje, kotline, doline. Relativna in absolutna višina. Prehodnost alpskega sveta. Alpske reke in jezera.

Življenje v alpskem svetu (naseljenost, gozdno bogastvo, kmetijstvo, rudarstvo, industrija, turizem, običaji; NOB v alpskem svetu, partizanske brigade, domači izdajalci, teror, ilegalno delo).

Dela, naloge, poklici v navedenih gospodarskih in drugih dejavnostih.

Predvideni gospodarski in družbeni razvoj teh območij.

Spoznavanje tehničnih naprav v zimsko-turističnih središčih.

Pojasnilo

Pri obravnavi alpskega sveta učenci pridobivajo nove pojme s pomočjo AV sredstev in nenehne uporabe zemljevida. Učitelj usmerja učence k zbiranju informacij in slikovnega gradiva, k urejanju in skiciranju opazovanih pojavov. Pri obravnavanju življenja se omejimo na značilna področja

deja kot posledico naravnih pogojev in družbenega razvoja. Zato je smiselna obravnava načina življenja tudi v preteklosti s posebnim poudarkom na obdobju NOB.

Učenci se seznaniijo z začetki oboroženega boja proti okupatorju, s partizanskim načinom bojevanja, s prvimi oblikami partizanskih enot (četa, bataljoni, odredi, brigade, divizije), z največjo partizansko zmago v Sloveniji (1941, 1942). Na osnovi primarne literature (Ivan Jan, Dražgoska bitka; Tone Svetina, Ukana) razložimo pojme izgnanstvo, partizanski kurir, partizansko ime. Poudarimo vlogo Ljubljane med narodnoosvobodilnim bojem, razložimo pojme OF slovenskega naroda, aktivist OF, sabotaža, narodna zaščita, ilegalnost. Pri pojmihi uničevalno taborišče, teror, poudarimo etični moment.

Učenci spoznajo tudi najznačilnejše, in glede na potrebe tega območja, najpomembnejše naloge in poklice v prednostnih panogah gospodarstva in družbenih dejavnostih.

Povezava s SND, slovenskim jezikom in glasbeno vzgojo.

4. SLOVENSKI DINARSKO KRAŠKI SVET (18 ur)

Kje je naš dinarsko kraški svet. Podobnosti alpskega in dinarskega kraškega sveta. Burja in neprijetne posledice v pokrajini zaradi njenih posebnosti. Značilne oblike kraškega površja in življenje na krašu (vrtače, kraška polja, planote, gričevje, jezera, kmetijstvo, pomen gozdov; NOV v kraškem svetu - oborožen boj, večje enote NOV, partizanske bolnišnice). Dela, naloge in poklici, značilni na kraških tleh. Področja dela, pomembna za nadaljnji razvoj tega območja.

Pojasnilo

S pomočjo zemljevida Slovenije opredelimo dinarski kraški svet in poimenujemo glavne enote. Poudarek je na spoznavanju težjih pogojev za življenje, posebno na planotah, kjer se je tudi razvilo odporniško gibanje; razložimo nove pojme iz NOV in izkoristimo prostorsko prisotnost partizanske sanitete za obravnavo pojmov in vzgojnih momentov (v povezavi z izkušnjami ljudi) za potrebe splošnega ljudskega odpora v današnjem času.

Pri spoznavanju življenja ljudi na kraškem svetu se učenci seznaniijo z najznačilnejšimi in najpotrebnejšimi nalogami in poklici regije in z njenimi načrti nadaljnjega razvoja.

Povezava s spoznavanjem narave, glasbeno vzgojo in slovenskim jezikom.

5. SLOVENSKI PRIMORSKI SVET (15 ur)

Pokrajinska raznolikost primorskega sveta (obala, zaledje). Življenje v primorju. Slovensko morje - okno v svet (pristanišče). Boj za pravice primorskih Slovencev. Skupni boj Slovencev in Italijanov proti fašizmu. Slovenci smo šele po vojni postali gospodarji svojega morja.

Delo in poklici, značilni in potrebni za obmorska območja. Nadaljnji razvoj našega obmorskega turizma in ribištva. Sodobna tehnika in ribolov.

Pojasnilo

V poglavju poudarimo pomembnost pokrajine za povezavo Slovenije in Jugoslavije ne le s sosedi, temveč tudi s svetom (morje - okno v svet) in dejstvo, da smo postali gospodarji morja šele po vojni.

Ob pojmu splošna ljudska vstaja poudarimo boj primorskih Slovencev proti fašizmu in raznarodovanju ter prispevek italijanskih protifašistov k zmagi nad fašizmom.

Pri spoznavanju naravnih značilnosti je nujna povezava s spoznavanjem narave. Življenje v pokrajini povezujemo z znanji iz slovenskega jezika in glasbene vzgoje.

6. SLOVENSKI PANONSKI SVET (16 ur)

Slovenski nižinski in gričevnati svet je del obrobja velike Panonske kotline. Ugodni naravni pogoji za kmetijstvo. Prizadevanja za omiljenje naravnih nesreč (poplave, toča, pozeba, suša). Življenje in delo v panonskem svetu (kmečki upori, družbena posestva, zadruga, industrija, promet, turizem; pomembnejša naselja; okupatorjev teror). Pomen težke kmetijske mehanizacije za pridelovanje hrane na tem območju. Tehnika olajšuje in pospešuje delo.

Pojasnilo

Obravnavamo pokrajine, ki so na stiku s kontinentalnim delom naše države in se v njih prepletajo vplivi gorskega in panonskega sveta. Zaradi ugodnih naravnih pogojev se je tu razvilo kmetijstvo, katerega uspehi so večkrat ogroženi zaradi naravnih pojavov. Pri obravnavi kmetijstva v preteklosti in danes posebno poudarimo spreminjanje oblik kmetovanja, delovnih pripomočkov in nujnost povezovanja za doseganje skupnih ciljev. Življenje slovenskega kmeta učenci spoznavajo kot boj proti tujemu gospodstvu in izkoriščanju, pri čemer posebej poudarimo kontinuiteto tega boja v njegovem vrhu - NOB.

Predstavimo poklice v kmetijstvu in njihov pomen pri uresničevanju nalog v zvezi z lastno oskrbo s hrano in surovinami.

Povezava s spoznavanjem narave, slovenskim jezikom in glasbeno vzgojo.

7. NAŠA OZJA DOMOVINA SLOVENIJA KOT CELOTA (8 ur)

Podobnosti in pokrajinske razlike Slovenije. Pogoje za boljše življenje in ustvarjanje so si naši ljudje priborili med NOB. Razvojni načrti SR Slovenije in njene razvojne možnosti v okviru SFR Jugoslavije.

Pojasnilo

V zaključnem poglavju je potrebna uporaba primerjalne metode. S pomočjo analize slikovnega gradiva ugotavljamo bistvene značilnosti posamezne naravne in zemljepisne enote in oblikujemo podobo Slovenije kot območja, v katerem prav pestrost omogoča dopolnjevanje različnih gospodarskih usmeritev. Iz spoznanih razmer skušamo ob pomoči učencev nakazati možnost razvoja, kateremu je osnova enotnost in znanje naroda v sožitju z jugoslovanskimi narodi in narodnostmi ter sodelovanju s sosednjimi narodi oziroma državami. Preverimo jih s konkretnimi razvojnimi načrti SR Slovenije.

8. UČENEC - KOLESAR (7 ur)

Sistematizacija in urejanje znanj in navad prometne vzgoje iz prejšnjih razredov s poudarkom na varnem prometu v šolskem okolišu. Uporaba vozil javnega prometa, šolski avtobusi, varen prihod in odhod iz postajališča.

Ponovitev in dopolnitev znanja o kolesu. Vzdrževanje kolesa. Osnovna pravila vožnje za kolesarje, kolesarjenje kot šport in rekreacija.

Kolesar - povzročitelj in žrtev nesreče.

Prometni znaki: nevaren vzpon in padec, zoženje ceste, približevanje prehodu ceste čez železniško progo z zapornicami ali polzapornicami, križišče z enotirno ali večtirno progo brez zapornic, križišče s krožnim prometom, obvezna smer, dovoljene smeri, prepovedan promet za vsa vozila v eno smer, prednost vozil iz nasprotna smeri, enosmerna cesta.

Etika udeležencev v prometu. Tehnična oprema kolesa - pogoj za varno vožnjo. Neprimerne in nevarne vožnje s kolesom. Vožnje brez kolesarskega izpita. Pomoč ob nesrečah. Pomoč v prometu starejšim ljudem.

Obrazložitev nesreč: iskanje vzrokov, vrednotenje dejanj. Reševalna služba.

Praktične vaje:

- reševanje testnih nalog in prometnih skic,
- tehnika vožnje s kolesom; vožnja po poligonu, dvorišču, po kolesarski stezi,
- teoretično in praktično usposabljanje za opravljanje kolesarskega izpita.

Pojasnilo

Učenci naj v okviru teh ur dopolnijo dosedanje znanje o prometu, svoja nova spoznanja naj aktualizirajo na primerih iz neposrednega okolja. Poseben poudarek naj bo dan varnemu ravnanju v prometu.

Pri poglavju o kolesarjenju naj bo učitelj pozoren na kolesarjevo pot skozi križišče (ko je križišče opremljeno s kolesarsko stezo in ko steze ni).

Prometne znake naj obravnava v povezavi z okoljem in z vidika funkcionalnosti.

Pri obravnavi etike udeležencev v prometu naj izhaja učitelj iz konkretnih primerov, ozira naj se na dojemljivost učencev in na vzgojne momente, ki jih je učenec sposoben doumeti.

Nerazvrščenih je 7 ur.

5. r a z r e d (70 ur)

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNA VSEBINA

1. SKUPNE ZNAČILNOSTI SFR JUGOSLAVIJE (9 ur)

SFR Jugoslavija - naša širša domovina. Lega in položaj. Sosedje SFRJ.

SFR Jugoslavija - rezultat narodnoosvobodilnega boja. Federativni način ureditve - 29. november 1943. SFRJ - svobodna samoupravna socialistična skupnost narodov in narodnosti Jugoslavije. Kaj nas združuje.

Tehnike učenja. Uporaba virov znanja in samoizobraževanje.

Pojasnilo

Uvodno poglavje ima pomembno vlogo pri oblikovanju zavesti o pripadnosti domovini, o boju za njeno neodvisnost in sedanja prizadevanja za samoupravno socialistično ureditev. Povezovanje s spoznavanjem družbe v 4. razredu in spominskih dnevi v okviru programa življenja in dela šole.

2. POKRAJINSKE ENOTE JUGOSLAVIJE (2 uri)

Površje SFRJ pripada trem pokrajinskim enotam: primorskemu, gorskemu in nižinskemu svetu.

Pojasnilo

S pomočjo zemljevida SFR Jugoslavije opredelimo in poimenujemo osnovne pokrajinske enote. Izhodišče za obravnavo naravnih enot Jugoslavije in življenja v njih so značilnosti Slovenije, ki jih obravnavamo v 4. razredu pri istem predmetu.

3. PRIMORSKI SVET SFR JUGOSLAVIJE (12 ur)

Primorske pokrajine. Jadransko morje in njegove lastnosti. Jadransko morje vpliva na obalo in nizko zaledje. Vreme na Jadranu. Življenje v primorskem svetu; NOB v primorju - vojna mornarica, koncentracijska taborišča, pomen otoka Visa v narodnoosvobodilnem gibanju. Pomorstvo in turizem.

Pojasnilo

Obravnavo primorskih pokrajin smiselno povezujemo z znanjem iz 4. razreda spoznavanje družbe in spoznavanje narave, zlasti zaradi razsežnosti jadranske obale. S konkretnimi prikazi pojasnimo pojme, ki so tipični za NOB v primorskem svetu.

4. GORSKI SVET SFR JUGOSLAVIJE (17 ur)

Gorski svet, omejitev, razdelitev in površinske oblike.

Posebnosti podnebja in rastja v gorskem svetu. Jadransko, črnomoško in egejsko povodje. Izraba vode. Življenje v različnih pokrajinah gorskega sveta (gozdovi, rudno-bogastvo, industrija, kmetijstvo, turizem, naseljenost in prehodnost). Delo in poklici v rudarstvu. NOB v gorskem svetu: Užiška republika, boj z okupatorjem, velika sovražna ofenziva, letalski desant.

Pojasnilo

Pri predstavitvi gorskega sveta izhajamo iz znanih pojmov o gorskem svetu v Sloveniji (4. razred spoznavanje družbe, spoznavanje narave). Poudarek je na omejitvi in poimenovanju ter razdelitvi gorstev glede na površinske oblike. Vse ostale naravnogeografske elemente v pokrajini obravnavamo z vidika njihove vloge v življenju in delu ljudi v določenih, izbranih pokrajinah gorskega sveta.

Pri obravnavi dogodkov iz NOB pojasnimo predvsem pojme s pomočjo konkretnih predstavitev vsebin ter jih povežemo z nalogami pionirjev v konceptu družbene samozaščite in splošnega ljudskega odpora.

5. NIŽINSKI SVET SFR JUGOSLAVIJE (15 ur)

Opredelitev in omejitev nižinskega sveta v SFR Jugoslaviji.

Značilnosti nižinskega sveta, ki pogojujejo kmetijsko usmeritev pokrajine (naravnogeografske - podnebje, prst, rastje, vode in družbenogeografske - gostota naseljenosti, lastninske razmere). Dela in naloge v živilsko-predelovalni industriji.

Pomen nižinskega sveta v prometnem povezovanju jugoslovanskih republik in pokrajin (vrste prometa). Nafta v nižinskem svetu in njen pomen. Nižinski svet med NOB; okupacija in osvoboditev mesta, fronta, bojna črta, vojaške operacije.

Pojasnilo

Pomembno je, da učenci spoznajo vlogo nižinskega sveta za pridobivanje hrane in industrijskih kmetijskih surovin. Spoznajo, da panonski svet omogoča gostejšo naselitev in dobro povezovanje naselij, pokrajin in držav med seboj, lahko pa pušča tudi neželjene posledice, ki smo jim bili priča v preteklosti.

V poglavju uresničujemo vsebine prometne vzgoje. Ob zemljevidu SR Slovenije in SFR Jugoslavije spoznavajo prometne poti, vrste prometa in njegove značilnosti.

Na primeru Beograda opišejo razmere ob prihodu okupatorja, ostale zgodovinske pojme pojasnimo in povežemo z zaključnimi boji za osvoboditev naše domovine.

Korelacija s spoznavanjem družbe 4. razred, spoznavanjem narave in srbsko-hrvatskim jezikom.

6. SFR JUGOSLAVIJA - SVOBODNA SKUPNOST NARODOV IN NARODNOSTI (8 ur)

Jugoslavija kot neuvrščena dežela in članica organizacije združenih narodov. Jugoslavija si prizadeva za mir in sožitje v svetu: neuvrščenost, miroljubnost, reševanje sporov, enakopravnost, lačni in siti v svetu.

Odnosi naše družbene skupnosti do pripadnikov naših narodov v zamejstvu ter izseljencev in začasno zaposlenih v tujini.

Pojasnilo

V zaključnem poglavju čim preprosteje razložimo pogoje za skupno življenje in družbeno ureditev, ki temelji na enakopravnosti narodov in narodnosti Jugoslavije in na samoupravljanju delovnih ljudi. Poudarimo pomen samoupravljanja kot temelja naše družbene ureditve ter prizadevanja Jugoslavije za sodelovanje in miroljubno reševanje problemov sodobnega sveta, ki jo pogojuje njena neuvrščenost. Z učenci se pogovorimo o naših ljudeh v tujini in o skrbi matične domovine zanje.

Iz spoznanj, pridobljenih pri posameznih pokrajinskih enotah, učenci povzamejo temeljne dejavnosti SFRJ, seznanimo jih z razvojnimi načrti in nalogami SFRJ.

7. PROMETNA VZGOJA (3 ure)

Osnovna pravila prednosti: semafor, miličnik, znaki, desno pravilo.

Etika udeležencev v prometu: Kulturno vedenje pešca in kolesarja v javnem prometu. Pomoč v nesreči. Pobegi voznikov, ki so povzročili nesrečo. Odstopanje prednosti. Obveznosti do invalidov, slepih, gluhih in starih. Pravila lepega vedenja v prometu. Vzroki in posledice nespoštovanja prometnih predpisov.

Odgovornost posameznika za telesno in duševno zdravje ter varovanje življenja.

Pojasnilo

Učenci se seznanijo z osnovnimi pravili prednosti, ki se nanašajo na pešce in kolesarje. Učenci spoznajo, da je človek bistveni dejavnik prometne varnosti, ki ga poleg kazenske odgovornosti zavezuje tudi moralna odgovornost.

Nerazvrščene so 4 ure.

NAVODILA

Spoznavanje družbe v 4. in 5. razredu obravnava ozemlje in življenje v SR Sloveniji in SFR Jugoslaviji. Pri tem gre za organsko in logično nadaljevanje in širjenje snovi iz predmetnega področja SND. Učna snov se praviloma ne ponavlja. Že prej pridobljene pojme uporabimo ali poglobljene vključimo v obravnavo snovi. Učne enote Slovenije in Jugoslavije obravnavamo po zemljepisnih enotah (gorski, nižinski, primorski svet). Vaje v oranju zemljevida so stalna oblika dela. V učnem načrtu so zemljepisne enote obdelane po naslednjem sistemu:

1. lega in omejitve (kje je, do kod sega),
2. splošna podoba in značilnosti pokrajine,
3. življenje v izbrani pokrajini in njene tipične gospodarske panoge.

V središču obravnave je življenje nekoč, danes in v prihodnosti ter človekova prizadevanja za obstanek in smotrni napredek in razvoj.

V vsaki zemljepisni enoti izbiramo najbolj značilne in izrazite pojave ali celote, na katerih je mogoče pridobiti hkrati največ pojmov. Te primere obravnavamo natančno, druge, ki so jim enaki ali podobni pa le omenjamo, prenesemo spoznanja ali pa jih posplošimo. Učitelj naj izbere pojave, dejavnosti, dogajanja, ki so učencem krajevno in psihološko blizu in jih lahko učenci neposredno opazujejo ter so hkrati tako tipični, da omogočajo posplošitev na celotno območje. Ko prehajamo iz enote v drugo zemljepisno enoto, obnovimo spoznanja in poudarimo razlike in posebnosti.

Zgodovinska snov sledi prostorski predstavitvi naše domovine po regionalnem principu.

Pomembno je razvijati zgodovinsko podobo na pojmovnem načelu. Pojme pridobijo učenci ob živo in plastično obdelanih dogodkih iz ožje domačije in SFRJ.

Z aktivnimi oblikami vključujemo v vzgojno-izobraževalni proces vse učence. Pouk spoznavanja družbe terja več krajsih opazovanj in pojavov na terenu, kjer učenci pod vodstvom učitelja iščejo in zbirajo razne podatke v stikih z ljudmi. Ker neposredno opazovanje iz objektivnih razlogov večkrat ni mogoče, opravimo to delo s posrednim opazovanjem pripravljenih ilustracij, virov in informacij (slike, filmi, prosojnice, fotoprosojnice,

neme karte, zemljevidi, MPA, krajevni leksikon, gospodarski časopisi, kronika itd.). Učenci se ob takem delu usposabljajo za samostojno pridobivanje znanja.

Obsežnejše opazovanje načrtujemo in izvajamo v okviru naravoslovnih dejavnosti. Pouk organiziramo tako, da usposabljammo učence za uporabo ustrezne tehnike učenja in virov znanja - za samoizobraževanje.

Zunanjo politiko SFRJ učenci spoznavajo tudi iz njenih prizadevanj za enakopraven položaj naših državljanov, ki začasno ali trajno bivajo v tujini.

Motivacijo učencev za učenje in delo razvijamo tudi tako, da spoznajo razvojne načrte SFRJ in vlogo mladih pri uresničevanju.

Pri spoznavanju družbe je poudarek na vrsti vzgoj, ki se uresničujejo v celotnem vzgojno-izobraževalnem procesu, zato so izpostavljene v pojasnilih le takrat, ko izrazito prevladujejo. Učitelj mora posebej skrbno vključevati patriotično vzgojo, vzgojo za ohranjanje, negovanje in razvijanje revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije, vzgojo za sožitje in sodelovanje med narodi, vzgojo za varstvo dobrin splošnega pomena in vrednot človekovega okolja, prometno in poklicno vzgojo.

Politehnično vzgojo uresničujemo pri spoznavanju družbe predvsem z doslednim povezovanjem teorije s prakso; učenci spoznavajo razvoj proizvodnih sredstev in njihove posledice v načinu življenja in dela ljudi v posameznih pokrajinah, neposredno pa v domačem okolju.

Za diferenciacijo vsebin so učitelju v pomoč temeljne vsebine, ki jih smiselno dopolnjuje z informativnimi vsebinami.

LITERATURA

Za učitelje:

Košak-Weber: Slovenija - moja ožja domovina

Priročnik za učitelja spoznavanje družbe v 4.razredu osnovne šole,

DZS, Ljubljana, 1980

Bezić: Metodika nastava prirode i društva, Školska knjiga, Zagreb, 1975

Pouk geografije, UNESCO, Ljubljana, 1973

Modernizacija pouka geografije, Geografsko društvo Slovenije, Ljubljana, 1980

Tomaž Weber: Teorija in praksa zgodovinskega pouka, DZS, Ljubljana, 1981

Zgodovina Slovencev, CZ, Ljubljana, 1979

V.Strugar; Osvobodilna vojna v Jugoslaviji 1941-1945, Partizanska knjiga, Ljubljana, 1979

Geografski obzornik, časopis Geografskega društva Slovenije, Ljubljana

Pouk zgodovine - časopis Saveza istoričara Jugoslavije

Roman Savnik: Krajevni leksikon

Krajevni zborniki

Za učence:

Knjižni program Mladinske knjige: Pionirjeva knjižnica, Obrazi, Pelikan:

Od neznančaka do prvaka znanja

Kurirčkova zgodovinska slikanica, Založba Borec, Ljubljana

Pionir - poljudnoznanstvena revija za mladino, Mladinska knjiga, Ljubljana

7. ZEMLJEPIŠ (184 ur)

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI SMOTRI IN NALOGE

Učenci:

- se uvajajo v razumevanje dialektične povezanosti naravnih in družbenih geografskih pojavov in njihove pokrajinske celovitosti;
- spoznavajo različne načine proizvodnje in nujnost smotrnega gospodarjenja z naravnimi in drugimi viri v prid zdravemu človekovemu okolju;
- razvijajo sposobnost opazovanja, prostorskega predstavljanja, logičnega sklepanja in posploševanja;
- se usposabljaajo za samostojno izobraževanje s pomočjo zemljevidov, atlasov, leksikonov, vaj, čitank in drugih virov znanja;
- spoznajo nekatere pomembne zemljepisne pojme, podatke in pojave;
- spoznavajo različne dele sveta, svet kot celoto tako, da bodo pravilno dojeli pogoje mednarodnega sodelovanja, sožitja med narodi, prizadevanja za mir in se vzgajajo v duhu socialističnega humanizma in internacionalizma;
- si razvijajo zanimanje za razumevanje družbenoekonomskih problemov doma in v svetu;
- se seznanjajo z družbenoekonomskimi razmerami in ureditvijo SFRJ, z medsebojno povezanostjo republik in vlogo neuvrščene Jugoslavije v Evropi in svetu in se vključujejo v akcije šole za reševanje določenih nalog;
- spoznajo pomen znanja zemljepisa kot pomembne sestavine za opravljanje dela na določenih področjih.

6. r a z r e d (70 ur)

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNA VSEBINA

1. ZEMLJA KOT CELOTA IN ORIENTACIJA NA NJEJ (15 ur)

Položaj Zemlje v vesolju; oblika Zemlje; razporeditev morja in kopnega - velikost in oblika kontinentov in morij.

Gibanje zemlje in posledice: rotacija, revolucija.

Rotacija: dan, noč; orientacija na Zemlji; orientacija na zemljevidu

- stopinjska mreža (zemljepisna lega).

Revolucija: letni časi, spreminjanje dolžine dni in noči med letom (navidezno gibanje Sonca); toplotni pasovi - podnebni in rastlinski pasovi na Zemlji.

Pojasnilo

Učence najprej seznanimo s programom zemljepisa pri pouku in drugih dejavnostih. Vzgojno-izobraževalna vsebina uvodnega poglavja je zasnovana tako, da učenec spozna Zemljo kot del vesolja in zemeljsko površje, kjer žive ljudje.

Uvodno motivacijo naslonimo na izkušnje in znanje učencev iz SND. Vse podatke in nove pojme gradimo ob uporabi slikovnega gradiva, globuse, telurija, zemljevida in kjer je le mogoče na neposrednem opazovanju.

Gibanje Zemlje in posledice obravnavamo povezano. Nekatere pojave naj učenci tudi sami ugotavljajo z neposrednim opazovanjem.

Samostojno delo učencev: skicirajo pot Zemlje okoli Sonca, opazujejo delovanje telurija in ugotavljajo glavne štiri položaje Zemlje, primerjajo dolžino dneva in noči med letom v svojem kraju.

Ob slikovnem gradivu, diafilmu ipd. spoznajo posamezne tipe naravne pokrajine in jih primerjajo, iščejo vzroke teh razlik. Naravnih pojavov na zemeljskem površju ne obravnavamo enostransko, ampak jih obvezno povežemo z družbenimi vplivi. Učence opozorimo na vlogo človekovega dela in tehnike in tehnologije pri izkoriščanju in spreminjanju naravnega okolja.

Ob tem naj spoznajo tudi posledice nesmotrnega poseganja v naravno okolje.

2. UPODABLJANJE ZEMELJSKEGA POVRŠJA (5 ur)

Globus, relief, zemljevid.

Merilo in topografski elementi. Praktična uporaba zemljevida in kompasa.

Pojasnilo

Vzgojno-izobraževalno vsebino obravnavamo tako, da učenci spoznajo osnovne pojme o orientaciji v prostoru in pokrajini; upodabljanje zemeljskega površja, zlasti izdelava zemljevida je na tej stopnji zahtevnejša tema, ki je osnova za pravilno vrednotenje tega pripomočka ne le pri pouku zemljepisa - brez zemljevida ni zemljepisa! - ampak v različnih življenjskih situacijah. Zato je težišče na praktični uporabi zemljevida in kompasa, med drugim tudi za potrebe SLO in DS.

3. ZEMLJEPISNI POLOŽAJ MEDMORSKE EVROPE (1 ura)

Opredelitev pojmov: Evrazija, Medmorska Evropa, Evropa, Evropa brez Sovjetske zveze.

Zemljepisni položaj Medmorske Evrope in razdelitev na posamezne regije.

Pojasnilo

Učence seznanimo z bistvom regionalne geografije in jo primerjamo z vsebino predmeta v prejšnjih poglavjih. Na zemljevidu opredelijo obseg evrazijske celine in še posebej Medmorske Evrope ter njene regije.

4. JUŽNA EVROPA (7 ur)

Sredozemsko morje ter naravogeografske značilnosti sredozemske pokrajine (podnebje, rastje, vodovje, prst, reliefne značilnosti, vulkansko delovanje). Politična razdelitev Južne Evrope. Izraba tal in agrarna proizvodnja. Industrija v Južni Evropi. Prometna in turistična vloga Južne Evrope. Značilnosti poselitve in naselij. Gospodarska razvitost posameznih držav Južne Evrope. Nekatere skupne naloge SFRJ in drugih držav Južne Evrope.

Pojasnilo

Učenci spoznajo pojem in bistvo Južne Evrope in Sredozemlja. Opredelijo evropsko Sredozemlje kot del evrazijsko afriškega Sredozemlja, to je regije, ki so ji skupne osnovne naravne značilnosti in s tem tudi prvotne in sodobne gospodarske panoge. Z opazovanjem karte in slikovnega gradiva sklepajo o obliki obale in reliefa. Primerjajo podnebne diagrame in ugotavljajo značilnosti podnebja in pogoje za rastlinstvo (naravno in kulturno). Sklepajo, kako podnebje vpliva na namočenost pokrajin in vodnatost ter ugotovijo, zakaj se v Sredozemlju srečujemo s posebnimi oblikami agrarne proizvodnje. Naštejemo surovinske in energetske osnove za industrijo in opredelimo pomanjkljivosti. Posebej poudarimo prometno vlogo Sredozemlja in Južne Evrope. S pomočjo primerjave statističnih podatkov ugotavljajo in sklepajo o agrarni, industrijski in turistični usmeritvi posameznih držav. Spoznajo bistvo današnje sredozemske kulturne pokrajine in njeno preobrazbo. Učence opozorimo, da je sestavni del Južne Evrope tudi SFR Jugoslavija, ki uresničuje z nekaterimi državami tudi skupne naloge.

5. SREDNJA EVROPA (17 ur)

Pojem Srednje Evrope. Glavne naravne geografske enote. Politična razdelitev. Panonska kotlina in Spodnjedonavsko nižavje: značilnosti reliefa, podnebje, vodovje, rastje, prst; gospodarstvo; promet - vloga Donave.

Alpski svet: značilnosti reliefa, podnebje, vegetacija.

Prehodnost, prometna vloga. Vloga naravnih in družbenih elementov pri razvoju gospodarstva (živinoreja, gozdarstvo, izraba vodne energije, turizem, industrija) držav alpskega sveta. (Program Alpe - Adria).

Karpati - tudi mlado gorstvo: primerjava naravogeografskih značilnosti in pogojev za razvoj gospodarstva z Alpami.

Evropsko sredogorje: oblike površja, podnebje, Naravna bogastva in njihova gospodarska izraba, prometna prehodnost, industrializirana pokrajina in njene posledice v naravnem okolju.

Poljsko-nemško nižavje - skupne naravnogeografske značilnosti.

Posebnosti gospodarske usmerjenosti, Prometna prehodnost.

Pojasnilo

Učenci spoznajo pokrajine Srednje Evrope, njihove naravnogeografske značilnosti in pogoje za gospodarski razvoj. Težišče dela je na celoviti obravnavi pokrajin, delež posameznih držav predstavimo s pomočjo ustreznega kartografskega (atlas, tematske karte) in statističnega gradiva, ki ga učenci dopolnijo s samostojno izdelavo ustreznih skic in grafikonov. Statistični podatki so informativnega značaja. Posebej poudarimo prometnost pokrajin, vrste in oblike prometa.

Povezava s spoznavanjem družbe 5, razred (gorski in nižinski svet).

6. ZAHODNA EVROPA (10 ur)

Pojem, lega, reliefne značilnosti, vpliv oceana na podnebje; politična razdelitev Zahodne Evrope, Povezanost Zahodne Evrope z morjem. Pomorstvo v preteklosti in danes. Podaljšana vodna pot po rekah. Hiter gospodarski in prometni razvoj kot posledica kolonialnega osvajanja in tehničnih odkritij in lege ob oceanu, Usmeritve v kmetijstvu, trgovinska zamenjava: EGS, Visoko razvite industrijske države Zahodne Evrope, Človek in sodobna tehnologija v proizvodnji.

Naši državljani, začasno zaposleni v Zahodni Evropi.

Pojasnilo

Učenci ugotovijo pomembnost lege ob Atlantiku za klimatske in prometne značilnosti Zahodne Evrope. O vrednotijo promet po rekah in imenujejo glavne rečne poti. Primerjajo kmetijsko pridelavo s podatki o uvozu kmetijskih pridelkov, iščejo razloge za to. Primerjava dveh vodilnih držav z namenom ugotoviti podobnosti in razlike v razvoju in usmerjenosti gospodarstva. Pri tem uporabljajo statistični koledarček.

7. SEVERNA EVROPA (5 ur)

Pojem, lega, naravnogeografske značilnosti, Politična razdelitev.

Gospodarska usmerjenost kot odraz naravnogeografskih pogojev. Razlike v razporeditvi prebivalstva med severnimi in južnimi pokrajinami.

Pojasnilo

Učenci na karti Evrope ugotovijo lego Severne Evrope in sklepajo o njenem podnebju ter vegetaciji. Prav tako sklepajo o pomembnosti morja za Norveško glede na njeno obalo in značilnosti kopna. (Povezava s poglavjem

Zahodna Evropa.) Utemeljijo razlike v podnebjju med Norveško, Finsko in Dansko ter dokazujejo, zakaj je Danska med njimi najuspešnejša agrarna dežela. Primerjajo in ugotavljajo razlike v gospodarski izrabi posameznih držav; Norveška največ HE in nafte, Švedska železove rude itd. Utemeljijo vzroke za slabo naseljenost v severnih delih teh držav. Opozorimo na prijateljske vezi teh držav s SFRJ, ki so se oblikovale med drugo svetovno vojno.

8. MEDMORSKA EVROPA IN NJENE ZNAČILNOSTI (5 ur)

Naravnogeografske in družbenogeografske značilnosti so osnova za gospodarsko usmeritev posameznih držav Medmorske Evrope. Prebivalstvo Medmorske Evrope: gostota, narodnostna sestava. Narodnostne manjšine in njihova težnja za enakopravnost. Gospodarske in politične skupnosti v Evropi. SFR Jugoslavija v Medmorski Evropi.

Pojasnilo

Učenci s pomočjo neme karte skicirajo reliefne oblike Evrope ter sklepajo o prometnosti evropskega ozemlja. Primerjajo geološko starost posameznih delov in razporeditev industrije. Primerjajo karto industrije s karto naseljenosti. S pomočjo podnebne karte primerjajo kmetijska območja in glavne kmetijske pridelke. Ugotovijo narodnostno pripadnost posameznih držav, politično razdrobljenost Evrope in spoznajo, kdaj so današnje meje nastale. Primerjajo karto politične razdelitve pred drugo svetovno vojno in po njej. Učenci navedejo gospodarske skupnosti Evrope in njihov pomen. Razporedijo države po družbeno-politični pripadnosti.

Nerazvrščenih je 5 ur.

7. r a z r e d (66 ur)

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNA VSEBINA

1. SOVJETSKA ZVEZA (7 ur)

Lega, velikost, razsežnost Sovjetske zveze, časovni pasovi.

Površje, podnebje, vodovje in rastlinski pasovi Sovjetske zveze v okviru velikih geografskih enot.

Pomen Oktobrske revolucije za družbeni razvoj. Prebivalstvo in federativna ureditev Sovjetske zveze. Posebnosti gospodarstva Sovjetske zveze.

Pojasnilo

Učenci se seznanijo z geografskimi potezami Sovjetske zveze in vrišejo v nemo karto naravne enote SZ; spoznajo njen družbeni razvoj in pomen Oktobrske revolucije, ki jo bodo podrobneje obravnavali pri zgodovini v 8. razredu. Na primeru največje države sveta spoznajo časovne pasove

in njihov praktični pomen (izračunajo časovno razliko med npr. Ljubljano in Vladivostokom) ter klimatsko vegetacijske pasove. Seznanijo se z organizacijo socialističnega planskega gospodarstva in njegovega razvoja v okviru raznolikih in obsežnih pokrajinskih enot ter z njeno zunanjo politiko.

2. VZHODNA AZIJA (7 ur)

Naravnogeografske značilnosti in politična slika Vzhodne Azije,

Kitajska: populacijske značilnosti in gospodarstvo Kitajske po socialistični revoluciji,

Japonska: gospodarstvo - posebnosti njegovega naglega razvoja,

Tehnični dosežki Japonske in njena zunanja trgovina.

Pojasnilo

Pri spoznavanju naravnogeografskih značilnosti posebej poudarimo značilnosti monsunskega podnebja, njegov učinek na Kitajskem in Japonskem ter odvisnost prebivalstva in gospodarstva. Učenci spremljajo njeno povezovanje s svetom.

Pojme potresi, vulkani, poplave poglobimo ob konkretnih katastrofah in opozorimo na prizadevanja ljudi za omilitev njihovih učinkov. (Povezava: zemljepis 6. razred - Sredozemlje).

Spoznajo veliko prizadevnost prebivalstva za nagel gospodarski razvoj na Japonskem ter dosežke socialistične Kitajske.

Vrišejo v nemo karto smeri zimskih in letnih monsunov ter s pomočjo skice razložijo njihove učinke. Zbirajo slikovno gradivo in informacije o teh deželah.

3. JUŽNA IN JUGOVZHODNA AZIJA (5 ur)

Lega in naravnogeografske značilnosti južne in jugovzhodne Azije,

Jugovzhodna Azija (Indokina, Indonezija); interesi velesil, politična razdrobljenost, nerazvitost gospodarstva, pomešanost prebivalstva.

Indijska podcelina: gospodarske značilnosti, prenaseljenost, problemi preskrbe s hrano, posledice kolonializma in preživetih družbenih odnosov.

Pojasnilo

Učenci najprej spoznajo splošne naravnogeografske značilnosti južne in jugovzhodne Azije, predvsem njen monsunski in tropski značaj, reliefno razgibanost in velika nasprotja v površju in podnebju. Družbenogeografske poteze obdelajo v okviru dveh obsežnih regij (Indijska podcelina, Jugovzhodna Azija), ki kažeta določene samostojne značilnosti. Podčrtati je treba kolonialno preteklost s posledicami, strateški interes velesil in značilnosti gospodarstva. Pomen neuvrščenega sveta. Vzgoja za sožitje in sodelovanje med narodi.

4. JUGOZHODNA AZIJA (4 ure)

Lega, obseg in politične enote na Bližnjem in Srednjem vzhodu. Naravno-geografske značilnosti, prometna in strateška vloga, Boj Palestincev za lastno državo. Gospodarstvo Bližnjega in Srednjega vzhoda, nafta in njen strateški pomen.

Varčevalni ukrepi v svetu in pri nas.

Pojasnilo

Bližnji vzhod je most med tremi celinami. Učenci spoznajo njegov prometni, strateški pomen in ga povezujejo z interesi velesil, Kolonialna preteklost, politična in nacionalna nasprotja prispevajo k trajni napetosti in občasnim spopadom. V tej učni enoti učenci obravnavajo nahajališča, proizvodnjo, gospodarski in vojaški pomen nafte kot energetskega vira. Spoznajo velika socialna nasprotja v okviru istih političnih enot. Učenci samostojno poiščejo statistične podatke o pridobivanju nafte in narišejo grafikon. Vključevanje SFRJ kot prijateljske in neuvrščene države v razvojna prizadevanja držav jugozahodne Azije.

5. AZIJA KOT ZEMLJEPIŠNA CELOTA (4 ure)

Pregled naravno-geografskih značilnosti azijske celine. Prebivalstvo Azije (rast prebivalstva, socialne razmere in reševanje prenaseljenosti). Azijske države - razlike v razvitosti in družbenopolitični usmeritvi. Sodelovanje SFR Jugoslavije z azijskimi državami.

Pojasnilo

V zaključnem poglavju o Aziji posredujemo učencem pregled regij, primerjamo jih med seboj in ugotavljamo, kje so najboljši pogoji za življenje in zakaj se pojavljajo problemi prenaseljenosti, lakote in socialnih bolezni. Pri vseh učnih temah, posebno pri zaključni, naj učenci uporabljajo dodatno literaturo za osvetlitev posebnosti pojava.

6. AFRIKA IN NJENE ZEMLJEPIŠNE ZNAČILNOSTI (4 ure)

Naravno-geografske značilnosti Afrike. Prebivalstvo Afrike (gostota poselitve, rasna sestava, rasna diskriminacija).

Pojasnilo

Učenci opredelijo lego Afrike, spoznajo površje geološko stare celine in narišejo profil čez visoko in nizko Afriko. S pomočjo znanja o toplotnih pasovih sklepajo in ugotavljajo toplotne in vegetacijske pasove Afrike. Seznanijo se z značilnostmi tropskega in subtropskega podnebja in rastja; na primeru reke Kongo ugotovijo učinke ekvatorialnega podnebja na vodnatost rek in primerjajo s kolebanjem Nila, ki teče iz ekvatorialnega preko različnih podnebnih pasov.

Spoznajo gostoto poselitve in rasne skupine v Afriki, seznanijo se z zatiranjem, rasno diskriminacijo afriškega prebivalstva. Vsebinsko ponazorimo z aktualnimi podatki.

Naravogeografske značilnosti v naslednjih poglavjih obravnavamo le s stališča funkcijskih vrednosti za gospodarstvo.

7. SEVERNA AFRIKA (3 ure)

Družbenogeografske značilnosti Severne Afrike, Politična razdelitev in gospodarske značilnosti.

Pojasnilo

V poglavju posebno poudarimo navezanost Severne Afrike na Sredozemlje. S pomočjo zemljevida in slikovnega gradiva opozorimo na razlike med severozahodnim in severovzhodnim delom. Pri obravnavi prebivalstva opozorimo na zgostitev prebivalstva ob obali, in v pokrajinah z umetnim namakanjem.

V gospodarski usmeritvi nakazujemo možnosti za razvoj Severne Afrike glede na naftno bogastvo in ugodne pogoje za razvoj turizma.

8. TROPSKA AFRIKA (3 ure)

Skupne družbenogeografske značilnosti tropske Afrike, Odsev klimatskih pasov v gostoti poselitve in gospodarski usmerjenosti. Politična razdelitev in njeni problemi.

Pojasnilo

Učenci opredelijo naravne značilnosti nizke in visoke ekvatorialne Afrike. Spoznajo pomen nadmorske višine za poselitve v ekvatorialnem pasu. Sestavo in pomen tropskega gozda za industrijsko izrabo, rudno bogastvo ter njegovo izkoriščanje in moderno plantažno kmetijstvo tropskega pasu. Na zemljevidih Afrike (v atlasu sveta za osnovne in srednje šole na str. 107) ugotovijo osvobajanje držav in današnjo politično razdelitev tropske Afrike. Seznanijo se s počasnejšim gospodarskim razvojem in stiki z Jugoslavijo.

9. JUŽNA AFRIKA (2 uri)

Družbenogeografske značilnosti Južne Afrike

Politična razdelitev; gospodarstvo Južne Afrike; apartheid.

Pojasnilo

Učenci spoznajo prometno lego in klimatske značilnosti Južne Afrike, bogate vire za razvoj gospodarstva in vcdilno vlogo v tem delu sveta. Seznanijo se z zatiranjem prebivalstva črne polti, z rasno diskriminacijo v JAR. Spremljajo poročila o boju prebivalstva za rasno in drugo enakopravnost. Povežemo z vzgojo za humane odnose med ljudmi in za sožitje in sodelovanje med narodi, z vlogo OZN v boju proti apartheidu in prizadevanju Jugoslavije.

10. AFRIKA KOT ZEMLJEPISNA CELOTA (2 uri)

Primerjava po tipičnih naravogeografskih enotah. Prisotnost SFR Jugoslavije v Afriki.

Pojasnilo

Ob primerjavi posameznih pokrajin učenci ugotovijo podobnosti in razlike v gospodarskem, političnem, družbenem in populacijskem razvoju, poglobljajo pridobljeno znanje in spoznavajo prisotnost SFR Jugoslavije v tem delu sveta. Vzgoja za sožitje in sodelovanje med narodi.

11. AVSTRALIJA IN OCEANIJA (2 uri)

Osnovne značilnosti naravnih in družbenih razmer.

Gospodarstvo, pomen Avstralije in Oceanije v svetu.

Pojasnilo

Učenci ob zemljevidu ugotavljajo geografsko lego Avstralije, njeno prometno osamljenost in posebnost živalskih in rastlinskih vrst. Seznanijo se s površinsko izoblikovanostjo celine, klimatsko vegetacijskimi pasovi, s problemi preskrbe s pitno vodo zlasti za živino (arteški vodnjaki in namakanje). Spoznajo gostoto poselitve, izvor in priseljevanje prebivalstva, gospodarsko razvitost, visok standard in današnje probleme Avstralije. Na zemljevidu opazujejo lego otokov Oceanije in sklepajo na njihov strateški in prometni pomen. Ugotavljajo razlike med posameznimi otočji in pomen Nove Zelandije. Zvedo za delovanje slovenskih izseljencev v Sidnyju in drugih mestih.

12. AMERIKA (1 ura)

Pojem Amerike; Anglosaška in Latinska Amerika.

Pojasnilo

Opredelimo Anglosaško in Latinsko Ameriko. Izpostavimo vlogo starega sveta pri kolonizaciji Amerike.

Povezava z zgodovino: 6. razred.

13. ANGLOSASKA AMERIKA (3 ure)

Naravnogeografske značilnosti. Naselitev Severne Amerike, prebivalstvo in politična razdelitev.

Pojasnilo

Učenci spoznajo ob zemljevidu zemljepisno lego Severne Amerike, izoblikovanost površja, njeno značilno orografsko usmerjenost, posledice in primerjajo z Evrazijo. Odprtost v smeri sever jug in posledice v podnebjju. Opišejo vrste podnebjja, potek naseljevanja, zatiranje prvotnega indijskega prebivalstva, rezervate, gostoto poselitve, priseljevanje Jugoslovancev in probleme rasne diskriminacije.

14. KANADA (2 uri)

Gospodarstvo in prebivalstvo Kanade.

Pojasnilo

Učenci s pomočjo gospodarskega zemljevida ugotovijo naravna bogastva Kanade in njihov pomen za gospodarski razvoj in opredelijo njene razvojne možnosti. Prikažemo najpomembnejše industrijske panoge, industrijska območja in njihova središča. Poudarimo, da je Kanada ena najpomembnejših pridelovalk in izvoznic pšenice. Ugotovimo vzroke za zgostitev prebivalstva v južnem delu države. Življenje in delo slovenskih izseljencev.

15. ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE (2 uri)

ZDA - razvita industrijsko kmetijska država. Vloga ZDA v svetu.

Pojasnilo

Učenci na gospodarski karti Amerike (atlas sveta) ugotovijo naravna bogastva v ZDA, industrijske panoge in industrijske pokrajine; kmetijske pokrajine in opišejo posebnosti kmetijskega razvoja (intenzivne, ekstenzivne oblike, farme); razvitost prometa, značilnosti in težave kapitalističnega gospodarstva. S podatki iz najnovejšega statističnega koledarja ugotovijo gospodarski pomen ZDA v svetu.

16. LATINSKA AMERIKA (6 ur)

Naravnogeografske značilnosti Latinske Amerike. Prebivalstvo in politična slika Latinske Amerike. Gospodarska usmerjenost Latinske Amerike.

Pojasnilo

Učenci ob karti Amerike ugotovijo zemljepisno lego Latinske Amerike in jo primerjajo z anglosaško Ameriko; v primerjavi obdelajo tudi površje, s transfernimi spoznanji iz Afrike podnebne pasove in rastje. Spoznajo kolonizacijo Latinske Amerike in na tej osnovi ugotovijo današnjo jezikovno sestavo. Seznanijo se z razmestitvijo, rasno pomešanostjo in socialnimi razlikami prebivalstva. Ob kartah v atlasu sveta (na strani 133) vrednotijo naravna bogastva za izrabo tal in še enostransko razvito industrijo ter prizadevanja posameznih držav za enakopravno vključitev v svetovno gospodarstvo.

17. AMERIKA KOT ZEMLJEPISNA CELOTA (2 uri)

Primerjava tipičnih zemljepisnih enot.

Pojasnilo

Ob primerjavi posameznih zemljepisnih enot Severne, Srednje in Južne Amerike učenci ponovijo in poglobljijo pridobljeno znanje o gospodarskih, političnih in populacijskih razmerah na ameriški celini.

18. POLARNA PODROČJA (1 ura)

Arktika in Antarktika - njun gospodarski in vojaški pomen.

Pojasnilo

Izpostavimo gospodarski in strateški pomen "bele celine", uspeh 3. mednarodnega geofizikalnega leta, postavitev številnih znanstveno-opazovalnih in raziskovalnih postaj. Primerna je priprava referata.

19. SVET KOT CELOTA (2 uri)

Povezanost klimatsko vegetacijskih pasov in naseljenosti.

Pomembnejša gospodarska območja sveta.

Pojasnilo

V zaključnem poglavju iščemo s pomočjo tematskih kart soodvisnost in vplive naravnogeografskih in družbenogeografskih dejavnikov na poselitev in gospodarsko usmeritev posameznih regij.

Nerazvrščene so 4 ure.

8. r a z r e d (48 ur)

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNA VSEBINA

1. SFR JUGOSLAVIJA (2 uri)

Geografski položaj in meje SFR Jugoslavije.

Pojasnilo

S pomočjo atlasa in stenskega zemljevida Evrope učenci čimbolj samostojno določijo geografsko lego (utrjevanje g. dolžine in širine), opišejo njen položaj (balkanska, podonavska, sredozemska) v Evropi; učitelj pojasni usodo ozemlja, ki je bilo zaradi prehodne lege izpostavljeno vplivom Turkov, germanizacijskim pritiskom, interesom Madžarov, Italijanov in Bolgarov. Vzgoja za sožitje in sodelovanje med narodi: odnosi s sosednjimi državami in državami v svetu. Skupne značilnosti SFR Jugoslavije, SFRJ svobodna skupnost narodov in narodnosti. Povezava z zgodovino.

2. GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI OSNOVNIH POKRAJINSKIH ENOT (16 ur)

Oblika in zgradba površja.

Primorski predel (Jadransko morje in primorje); naravnogeografske značilnosti in njihovo vrednotenje. Gorski predel (Alpsko-dinarsko gorovje, Šarsko-Pindsko gorovje, Karpati, Balkan, Rodopi), naravnogeografske značilnosti in njihovo vrednotenje.

Značilnosti regije, v kateri je šola: lega, naravnogeografski in družbenogeografski dejavniki v njej. Povezava šole z okoljem in vloga šolske skupnosti.

Pojasnilo

Poudarek je na celostnem prikazu tistih geografskih dejavnikov, pojavov in procesov, ki omogočajo razumevanje nakazanih problemov, ki jih podrobneje obravnavamo v naslednjih poglavjih. Naravnogeografske značilnosti regije vedno povežemo s tipičnimi družbenogeografskimi pojavi v pokrajini, ki jih ne naštevamo, ampak njihovo pojavnost razložimo s pomočjo vrednotenja naravnih pogojev in družbene stvarnosti. Ob tem oblikujemo odnos do naših pokrajin in zavest, da njihova raznolikost nudi Jugoslaviji pogoje za vsestranski razvoj. Ob izobrazbenih smotrih v poglavju zelo uspešno realiziramo tudi vzgojo za varstvo dobrin splošnega pomena in vrednot človekovega okolja.

Učenci oblikujejo v nemo karto zemljevid geografskih pokrajin. Dve uri sta namenjeni obravnavi regije, v kateri je šola.

Povezava z biologijo, 8. razred, ekosistemi, geološke dobe.

3. PREBIVALSTVO (6 ur)

Število, rast, gostota in gibanje prebivalstva. Narodnostna sestava in položaj narodov in narodnosti: jugoslovanski narodi in narodnosti; bratstvo in enotnost; naši ljudje v zamejstvu, izseljenci, delavci na začasnem delu v tujini. Socialna sestava in kulturna raven prebivalstva.

Struktura prebivalstva šolske regije.

Pojasnilo

Narodnostno sestavo in položaj narodov in narodnosti obravnavamo celovito, v ospredju je patriotska vzgoja in vzgoja za sožitje in sodelovanje med narodi. Izhajamo iz učencih že znanih pojmov in dejstev (spoznavanje družbe 5. razred; bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti se je kovalo med NOB; zasedanje AVNOJ v Jajcu; spominski dnevi), ki jih mora izpolnjevati sleherni občan na področju ohranjanja in razvijanja pridobitev narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije. Učence opozorimo na dnevna poročila o sodelovanju med republikami, narodi in narodnostmi in hkrati drugimi državami na enakopravni osnovi.

Spoznavanje različnih struktur prebivalstva je nova vsebina. Učitelj na primerih razloži bistvo posameznih struktur, učenci s pomočjo podatkov in grafičnih prikazov pridejo do spoznanj o spreminjanju sestave prebivalstva. Pri gibanju poudarimo predvsem sodobne aktualne oblike migracij in njihove posledice. Dobrodošla je primerjava po republikah in naravnogeografskih enotah. Obravnavo socialne sestave prebivalstva povežemo z našimi razvojnimi nalogami in poklicno vzgojo.

Eno uro namenimo obravnavi strukture prebivalstva regije, v kateri je šola. Z učenci se pogovorimo o konkretnih oblikah pomoči učencem, ki prihajajo iz drugih republik ali se vračajo v naše šole iz tujine.

4. GOSPODARSTVO SFR JUGOSLAVIJE (10 ur)

Značilnosti razvoja: naravne in družbenogeografske osnove za razvoj gospodarstva. Energetske osnove, stopnja tehnološke razvitosti. Zna-

čilnosti kmetijstva. Gozdarstvo, Surovinska osnova za industrijo, industrijske panoge in njihova razmestitev. Prometna povezanost jugoslovanskega ozemlja. Nezaželene posledice hitrega gospodarskega razvoja in ukrepi za ohranitev zdravega človekovega okolja, Združevanje dela in sredstev, Izmenjava dobrin v državi in s svetom, Vloga turizma in rekreacije. Gospodarske razmere v regiji (ugotavljanje vrste dejavnosti, pomen posameznih dejavnosti in program razvoja).

Pojasnilo

Značilnosti razvoja gospodarstva obravnavamo s pomočjo kartografsko obdelanih statističnih podatkov za tipična razvojna obdobja (pred vojno, med vojno, obnova domovine, nacionalizacija in agrarna reforma, plansko gospodarstvo, samoupravljanje) informativno, podrobnosti o značilnostih družbene in ekonomske ureditve obravnavamo kasneje pri zgodovini.

Pri posameznih gospodarskih panogah učenci spoznajo temeljne pogoje za njihovo lokacijo in razvoj in probleme, s katerimi se srečujejo.

Pri sleherni temi, posebno pa še pri učni enoti Nezaželene posledice hitrega gospodarskega razvoja... opozorimo na probleme nagle preobrazbe pokrajine in na potrebe po smotrnem urejanju in varstvu okolja.

Za to poglavje učenci poleg učbenika in tematskih zemljevidov zbirajo tudi gradivo iz dnevnega tiska, RTV, poročil gospodarskih organizacij v regiji, statističnih poročil in z obiski v delovno organizacijo. Pri tem je pomembno, da spoznajo poleg surovinske osnove, proizvodnega procesa in prodajo proizvoda tudi samoupravno organizacijo dela in vključevanje v svetovno gospodarstvo.

V poglavju obvezno vključujemo poklicno vzgojo in vzgojo za varstvo dobrin splošnega pomena in vrednot človekovega okolja.

5. SFR JUGOSLAVIJA KOT GEOGRAFSKA CELOTA (10 ur)

Vloga posameznih republik v celotnem gospodarstvu SFRJ. Jugoslovanske republike in pokrajine se dopolnjujejo. Oblike solidarnosti. Vloga SFR Jugoslavije v svetovnem gospodarstvu. Politične in kulturne vezi SFRJ s svetom. Naša prizadevanja v OZN za svetovni mir. Povezanost in sodelovanje domače regije s SR Slovenijo in SFR Jugoslavijo.

Pojasnilo

Opredelimo vlogo posamezne republike glede naravnih pogojev, gospodarskih dejavnosti in nakažemo probleme, s katerimi se posamezna republika srečuje. Poudarimo pomen gospodarskega povezovanja republik in pokrajin za celotni razvoj SFR Jugoslavije. Za spoznavanje posameznih dejavnosti bo obravnavala tega poglavja slonela predvsem na analizi statističnih podatkov in njihovega vrednotenja. Koristne bodo primerjave med posameznimi republikami, kar najlažje izpeljemo s pomočjo grafičnih prikazov.

S pomočjo prikazanega in obravnavanega gradiiva bodo učenci najlaže spoznali vlogo v mednarodnem svetu, posebno sodelovanje Jugoslavije s soslednjimi državami, v skupnosti neuvrščenih in OZN. Posebno pozornost namenimo vzgoji za sožitje in sodelovanje med narodi.

Ena ura je namenjena ugotavljanju povezanosti domače regije s SR Slovenijo in SFR Jugoslavijo.

Neposredno opazovanje in ekskurzijo načrtujemo v okviru naravoslovnih dejavnosti.

Povezava z zgodovino in družbenomoralno vzgojo.

Nerazvrščene so 4 ure.

NAVODILA

Pouk zemljepisa v 6., 7. in 8. razredu temelji na učenčevem geografskem znanju, ki ga je pridobil pri pouku spoznavanja narave, spoznavanja družbe, pri pouku drugih predmetov, in na podatkih in spoznanjih, ki so jih učenci pridobili zunaj šole. Novo vsebino nadgrajujemo na že znano in jo poglobljamo.

Kjerkoli je možno in primerno, navajamo učence na kompleksno in samostojno opazovanje geografskih pojavov in procesov. Pomagamo jim pri ugotavljanju in razumevanju odnosov med okoljem, ki je naravno in antropogeno na eni strani, ter človeško družbo na drugi. Učencem pomagamo razvijati spoznanje, da so tudi na področju, ki ga obravnava zemljepis, zakonitosti, da je vse pogojeno in se spreminja.

Posameznih elementov ali pojavov ne obravnavamo samih zase, temveč ovrednotimo razvojno oziroma gospodarsko in družbenogeografsko. Tako na primer ne zadošča le prikaz sredozemskega podnebja in sredozemskih obal, temveč je treba hkrati obrazložiti, da je družbenoekonomski razvoj v Evropi pomen sredozemskega podnebja in sredozemskih obal različno vrednotil, v zadnjem času je naše in druge sredozemske obale spremenil v eno izmed najpomembnejših turističnih področij sveta. Na podoben način je treba ovrednotiti in obravnavati tudi druge naše in tuje pokrajine.

Učitelj in učna knjiga nista edina vira učenčevega znanja. Zagotovi naj aktivno delo učencev tudi ob uporabi geografskih vaj za osnovno šolo.

Opozarja jih na geografske sestavke v Pionirskem listu, Pionirju, Proteusu, Planinskem vestniku, Geografski čitanki, Našem delavcu, Rodni grudi in drugod. Opozori na Statistični koledar Jugoslavije in druge statistične vire ter obrazloži njihovo uporabo. Učitelju ne sme biti žal časa za

delo s temi in drugimi pripomočki pri pouku. Učence navaja tudi na uporabo različnih merilnih naprav, ki jih uporabljamo v geografiji.

Frontalni uvodi v novo snov naj bodo jasni in ne preobsežni. Nato pa je treba preiti k skupinskemu in individualnemu delu. Kjer je možno in smiselno, naj učitelj poleg geografskih kart uporablja tudi druge ustrezne učne pripomočke in ponazorila.

Pri pouku zemljepisa učitelj upošteva sodobno pojmovanje geografske znanosti, katere predmet proučevanja so geografsko okolje v celoti in njegovi elementi. Po kompleksni obravnavi skupnih potez širše regije učenci spoznajo manjše število pokrajin, ki so značilne predstavnice širše regije.

Da bi resnično prenašali težišče od spominskega k razumskemu osvajanju gradiva, predvideva učni načrt poleg snovi, ki jo je mogoče osvojiti z enkratno obravnavo tudi ponavljanje, utrjevanje in opazovanje. Glede na različne naravne, družbene in materialne razmere, v katerih deluje posamezna šola, naj bodo pri neposrednem opazovanju povsod v ospredju predvsem tisti elementi, ki jih je mogoče v določenem okolju najustrezneje opazovati.

Na vseh šolah naj bi učenci opazovali naslednje elemente: temperaturo, zračni tlak, oblačnost, smeri vetrov, število deževnih dni, vlažnost zraka, trajanje snežne odeje, po možnosti tudi količino padavin, pojave slane, megle itd. Veliko večino priprav za merjenje teh elementov (termometer, vlagomer, barometer) si bo verjetno lahko nabavila vsaka šola, druge elemente pa bi opazovali po ocenah (prevladujoča smer vetrov, oblačnost, megla, nevihte itd.) ali pa po podatkih iz časopisov. Na osnovi teh podatkov bi med letom prišli do pravega razumevanja pojmov v zvezi z vremenom in podnebjem. Po možnosti naj bi vsaka šola imela stalne pisne stike s šolami, ki ležijo v drugačnim podnebnih razmerah, s katerimi bi si lahko stalno izmenjavali podatke.

Fenološka opazovanja (po možnosti v različnih višinah in različnih ekspozicijah) ter opazovanje različnih naravnih rastlinskih združb in gojitev različnih kulturnih rastlin na različnih talnih razmerah pa naj bi bila osnovna izhodišča za pridobivanje pojmov in razumevanje odvisnosti rastlinstva od mikroklimatskih in talnih razmer.

Smoter trajnih opazovanj v 6., 7. in 8. razredu je uvajanje učencev v razumevanje geografskega okolja. Ta smoter lahko dosežemo le s postopnim proučevanjem določenega okolja. Zaradi tega je treba, da si vsaka šola v neposredni bližini izbere kraj ali opazovalni teren svojega trajnega geografskega opazovanja. Na tem terenu z opazovanjem, skiciranjem, kartiranjem učence postopno uvajamo v razumevanje tako posameznih naravno in družbenogeografskih elementov kot njihove vloge in pomena v celotnem geografskem okolju. V 6. in 7. razredu naj bi postopoma z opazovanjem in proučevanjem spoznali absolutne vrednosti posameznih naravnih (kamninska sestava, prst, rastje itd.) in družbenih (izraba zemljišča, posestna struktura, tip poselitve, tipi hiš, socialna struktura itd.) dejavnikov, v 8. razredu pa bi prešli na različno vrednotenje teh dejavnikov v različnih razvojnih obdobjih in na prikaz sodobnih procesov na opazovalnem terenu.

Pri obravnavanju regionalne geografije postavlja učni načrt v ospredje večje regije. Po pregledni opredelitvi posamezne regije naj učenci spoznajo njene glavne naravno geografske in družbenogeografske značilnosti. Da bi učencem omogočili, da temeljito spoznajo značilnosti posameznih regij, je treba obravnavati konkretne primere in pri tem uporabljati ustrezne načrte in karte, slike, diafilme, grafikone in drugo ilustrativno gradivo. Na konkretnih primerih naj učenci osvoje v okviru regije tudi tiste geografske pojme, ki so določeni v učnem načrtu. Prav tako bodo tudi le na konkretnih primerih najlažje spoznali medsebojno učinkovanje naravogeografskih in družbenogeografskih pojavov.

Po analitski poti pridobljena spoznanja naj učenci pod učiteljevim vodstvom ob zaključku obravnavanja regije sintetizirajo. Učni načrt ne predvideva obravnavanja regionalne geografije po državah. Ker pa so države pomemben družbenogeografski pojav, je treba obravnavati tudi politično in gospodarsko podobo posameznih regij. Učenci naj spoznajo politično razdelitev regije s proučevanjem ustreznih gospodarskih kart, politično-geografske in ekonomske karakteristike ter vlogo posameznih držav v svetu pa s primerjanjem pretehtano izbranih in v grafikone, diagrame in druge ilustrativne oblike predelanih statističnih podatkov. Potrebna je tudi oznaka družbenopolitične ureditve posameznih držav in njihova medsebojna primerjava.

Zaključni pregled je namenjen poglobitvi glavnih značilnosti regij, zato naj učenci na podlagi že pridobljenega znanja in ob skrbno izbranem didaktičnem gradivu primerjajo posamezne regije med seboj, razen tega pa naj na

osnovi pripravljene dokumentacije spoznajo tudi značilnosti in pomen velikih gospodarskih skupnosti.

Vzgojno-izobraževalne smotre in vsebine dopolnjujemo in poglobljamo z drugimi oblikami organiziranega vzgojno-izobraževalnega dela, kot so dodatni pouk, naravoslovne dejavnosti in interesne dejavnosti.

Dodatni pouk je načrtovan tako, da logično dopolnjuje in pogloblja oziroma razširja vzgojno-izobraževalno vsebino rednega učnega načrta, ki je namenjena vsem učencem. Učitelj mora v programu življenja in dela šole načrtovati vsebine celovito, da se ne bi po nepotrebnem podvajale. Zelo pomembno je načrtovanje vsebin naravoslovnih dejavnosti, ki omogočajo neposredno opazovanje in merjenje geografskih pojavov v pokrajini za vsa leta izobraževanja. Podobna korelacija je nujna tudi pri interesnih dejavnostih.

Vzgojno-izobraževalna vsebina zemljepisa je vključena v celoten vzgojno-izobraževalni proces. V poglavjih, kjer je uresničevanje vzgojnih nalog posebej poudarjeno, je to opredeljeno v pojasnilih.

Pri pripravi učnih načrtov so sestavljavci posebej upoštevali tudi temeljne zahteve politehnične zasnovanosti vzgojno-izobraževalnega procesa, ki se kaže predvsem v doslednem povezovanju teorije s prakso. Učenci spoznajo razvoj proizvodnih sredstev, ki odločilno vplivajo na obliko in način gospodarstva, na racionalno gospodarjenje z dobrinami, na načrtovanje proizvodnje, pa tudi družbenih dejavnosti.

Posebej poudarjamo elemente prometne vzgoje, ki se organsko vključujejo v vse vsebine o prometnem položaju pokrajine, vrstah prometa in prometnih sredstvih, čeprav niso dosledno izpostavljene v vzgojno-izobraževalnih vsebinah, so pa ustrezno vključene v pojasnila.

Pri izvajanju notranje diferenciacije pouka bodo učitelju v pomoč opredeljene temeljne vsebine; pri tem upoštevamo, da učni načrt ne dovoljuje natančne določitve temeljnih in informativnih vsebin, zato mora učitelj smiselno uporabljati to razvrstitev pri izvajanju vzgojno-izobraževalnega procesa. V učnem načrtu so posebej določene nerazvrščene ure, ki jih učitelj upošteva pri podrobni časovni razporeditvi. V 8. razredu so v pojasnilu opredeljene tudi ure, namenjene določeni tematiki poglavja v določeni šolski regiji (izbrana vsebina).

DODATNI POUK

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI SMOTRI

Učenci;

- poglobljajo temeljno vzgojno-izobraževalno vsebino o geografskih pojavih in procesih;
- spoznavajo nove geografske dejavnike ter njihove učinke v določeni pokrajini - regiji;
- uporabljajo zahtevnejše metode pridobivanja in poglobljanja znanja.

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNA VSEBINA

6. r a z r e d (30 ur)

1. Vreme in podnebje. Praktična uporaba topografske karte.
2. Gospodarstvo držav Južne Evrope. Onesnaženost Sredozemskega morja in skrb zanj.
3. Rečna kanalska plovba v Srednji Evropi. Prehodnost Srednje Evrope in njen vpliv na spreminjanje politične slike. Naselja v nižinskem svetu.
4. Pariz in London - gospodarski, upravni, kulturni in turistični mesti. Nizozemski polderji. Pomen Severnega morja.
5. Danska kmetija. Laponska.
6. Problemi mednarodne migracije.

7. r a z r e d (30 ur)

1. Kolektivno kmetijstvo v Sovjetski zvezi. Velike industrijske pokrajine v Sovjetski zvezi. Prometna povezanost posameznih delov Sovjetske zveze.
2. Današnja vloga Kitajske v svetu. Izjemen industrijski vzpon Japonske in njena pokrajinska preobrazba.
3. Indonezija - gosto naseljena ekvatorialna in otoška država.
4. Prometni in strateški pomen morskih ožin in prekopov.
5. Posebnosti gospodarskega razvoja držav MAGREB-a.
6. Vloga Južnoafriške republike v gospodarstvu Afrike in sveta. Novejše politične spremembe v Južni Afriki.
7. Gospodarska razvitost in razvojne možnosti Avstralije. Oskrba z vodo v Avstraliji. Nova Zelandija.

8. Perspektive gospodarskega razvoja Kanade, Izvor prebivalstva in amerikanizacija v ZDA, Vloga ZDA v svetu,
9. Vzroki in posledice rasne pomešanosti Latinske Amerike, Gospodarski razvoj držav Latinske Amerike.

8. r a z r e d (30 ur)

1. Geološka oziroma kamninska zgradba naših naravnogeografskih enot (analiza karte). Regionalizacija in značilnosti regij (samostojno delo učencev: zbiranje podatkov o posameznih regijah, skiciranje).
2. Analiza vzrokov za različno sestavo prebivalstva (narodnostno, poklicno, starostno itd.).
3. Značaj gospodarskih panog glede na osnovne pogoje. Jugoslavija in njena zunanja trgovina. Gospodarski razvoj posameznih območij in smernic razvoja, problemi razvitih in nerazvitih območij glede na naravnogeografske pogoje in družbene potrebe.
4. Šolanje učencev - pripadnikov drugih narodnosti v SFRJ.

NAVODILA

Predlagana vzgojno-izobraževalna vsebina za dodatni pouk je načrtovana kot nadgradnja temeljne vsebine, ki je namenjena vsem učencem pri rednem pouku zemljepisa. Teme so razvrščene v sklope po poglavjih v posameznih razredih.

Ker so učenci že motivirani za vključevanje v dodatni pouk zemljepisa, izbiramo zahtevnejše oblike in metode dela, pri katerih posebno izstopa njihova inventivnost in kreativnost. Zato pri vsebini, ki omogoča neposredno opazovanje, učenca usmerjamo predvsem v to metodo dela. Učenec se navaja na samostojno tolmačenje ugotovitev, nakazovanje nerešenih vprašanj in samostojno iskanje ustreznih rešitev.

Poleg tega naj bo glavni vir informacij učencem dostopna strokovna in poljudnoznanstvena literatura in drugi viri, s pomočjo katerih lahko nenehno aktualizirajo predstavljen pojav. Učitelj naj bo predvsem mentor, ki usmerja delo učencev.

LITERATURA

Za učitelja:

Pouk geografije, zbirka UNESCO, MK, Ljubljana 1971

Geografija - sodobna ilustrirana enciklopedija, MK, Ljubljana 1969

S. Ilešič: Pogledi na geografijo, Partizanska knjiga, Ljubljana 1979

Lah-Vrišer: Sodobni svet, Založba Obzorja, Maribor 1969

Statistični godišnjak 1982

Geografski obzornik, Geografsko društvo Slovenije

Geografski vestnik, Geografsko društvo Slovenije

Lokalni zborniki in monografije

R. Savnik: Krajevni leksikon.

Za učence:

Geografija - leksikon, Cankarjeva založba, Ljubljana 1977

Statistični koledarček

Knjižni program Mladinske knjige: Pelikan; Enciklopedija veselje do znanja; Jugoslavija danes

Pionir; Proteus; Zivljenje in tehnika

8. ZGODOVINA

(200 ur)

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI SMOTRI IN NALOGE

Učenci:

- spoznavajo razvoj produkcijskih sil in njihov vpliv na družbeni razvoj;
- spoznavajo zakonitosti družbenega razvoja in se uče ceniti napredne sile v zgodovinskih obdobjih ter spoznavajo pomen razrednega boja, osebnosti in množic v zgodovini;
- se vzgajajo v duhu socialističnega humanizma za mednarodno razumevanje, sodelovanje in mir, v spoštovanju človekovih pravic in v solidarnosti do naprednih gibanj in vseh delovnih ljudi;
- spoznavajo najpomembnejše dogodke, pojave in pojme iz zgodovine narodov in narodnosti Jugoslavije in tiste svetovne zgodovine, ki je pogoj za umevanje domačega razvoja; s tem dojamejo medsebojno dialektično povezanost, odvisnost in učinkovanje zgodovinskih pojavov;
- se vzgajajo v duhu narodne zavesti ter bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti za demokratične odnose v naši samoupravni socialistični družbi;
- spoznavajo najvažnejše dogodke in razvoj NOB ter socialistične graditve narodov in narodnosti Jugoslavije in posebej slovenskega naroda;
- ob spoznavanju in vrednotenju zgodovine naših narodov in narodnosti poglobljajo svojo ljubezen do domovine in utrjujejo moralno pripravljenost za obrambo pridobitev samoupravne socialistične družbe;
- na podlagi razlage in razumevanja zgodovinskih pojavov si oblikujejo osnove marksističnega pogleda na svet in družbo;
- pridobijo podlago za samostojno delo in kritično presojo družbenih pojavov;
- razvijajo interes, nagnjenje in sposobnosti za spoznavanje novega ter si razvijajo vedoželjnost, ki daje možnost za samopotrditev in osnovo za samoizobraževanje in izrabo prostega časa;
- spoznavajo, da so vzgojno-izobraževalne vsebine tudi sestavine prihodnjega poklicnega in družbenopotrebne dela.

6. r a z r e d (70 ur)

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNA VSEBINA

1. UVOD (1 ura)

Kako bomo spoznavali zgodovino v času in prostoru,

Pojasnilo

Učenci se seznanijo s smotri pouka zgodovine, z metodami demonstracije ter virov, pomembnih za spoznavanje preteklega in sedanjega življenja. Spoznajo delo arheologov in zgodovinarjev.

2. DOBA PRASKUPNOSTI (5 ur)

Vpliv dela na razvoj človeka. Vzročna povezanost med razvojem proizvajalnih sredstev in družbe. Rodovna ureditev, razkroj in nastajanje razredne družbe.

Pojasnilo

Učenci se seznanijo z vplivom dela na razvoj človeka, z razvojem proizvodnih sredstev, z oblikami družbenega življenja in začetki razredne družbe. Znanje o materialni kulturi prazgodovine pridobe ali utrdijo z reševanjem vaj v delovnem zvezku, z obiskom v arheološkem muzeju ali najdišču in branjem poljudno-znanstvene literature.

Povezava: biologija, 8. razred (razvojni nauk), slovenski jezik (Jalen: Bobri), likovna in tehnična vzgoja.

3. SUZNJELASTNISKI RED

3.1. Najstarejše civilizacije (3 ure)

Najstarejše države Bližnjega vzhoda. Namakalni sistemi in način življenja. Pridobitve starega vzhoda za današnji čas.

Pojasnilo

Učenci se ob starem Egiptu seznanijo z nastankom najstarejših držav s posebnostmi gospodarskega in družbenega razvoja (orientalno suženjstvo) in pomenom začetkov znanosti in kulture za človeštvo. Učenci ob zemljevidu pomenjujejo sočasne države in njihove pridobitve.

Povezava: s tehnično vzgojo (vodne naprave in pomen vode) in zemljepisom (sodobna agrotehnika).

3.2. Grški svet (8 ur)

Razvoj mestnih držav v Grčiji. Atene in šparta. Klasično suženjstvo. Vzroki grške kolonizacije, razvoj gospodarstva, Grško perzijske vojne.

Vzpon makedonske države, Grška kultura in njen pomen za človeštvo.

Pojasnilo

Pri zgodovini stare Grčije opozorimo na geografske značilnosti in vplive teh na specifičnost gospodarskega in družbenega razvoja, zlasti na nastanek mestnih držav (polisov). Učenci pridobe pojme o sužnjelastniški aristokratski in sužnjelastniški demokratični družbi in ju primerjajo s socialistično demokracijo.

Ob primeru grške kolonizacije v Jadranu s pomočjo karte in grafoskopskega kompleta razložimo pojem kolonizacije, njene vzroke in obseg.

Ob grško-perzijskih vojnah ugotovimo vzroke spopada in poudarimo vlogo vsegrškega patriotizma. Prikažemo pomen vzpona makedonske svetovne države za razširitev grške kulture. Učenci ugotovijo razvoj v znanosti, književnosti in likovni umetnosti.

Povezava: slovenski jezik (Antične pripovedke, Iliada, Odiseja), zemljepis (prirodne značilnosti Grčije, Sredozemlja), matematika (Pitagorov izrek), fizika (Arhimedov zakon, atomi), telesna vzgoja (olimpijske igre).

3.3. Rimski svet (8 ur)

Teritorialni razvoj rimske države, nastajanje imperija. Gospodarski in socialni razvoj rimske države. Kolonat, krščanstvo in razpad rimskega imperija. Naši kraji v rimskem obdobju. Značilnosti rimske kulture.

Povzetek sužnjelastniškega reda.

Pojasnilo

Ob razvoju rimske države učenci ugotove vlogo Rima pri nastajanju in širjenju rimskega imperija. S pomočjo grafoskopskega kompleta učenci analizirajo obseg rimskega imperija. Ugotove vzroke nastajanja socialnih razlik in vzroke propadanja rimskih kmetov ter nastajanje latifundijev. Ob obravnavi Spartakovega upora razložimo bistvene značilnosti rimskega suženjstva. Zaton rimskega imperija povežemo z gospodarskimi vzroki in poudarimo nastanek kolonatskih odnosov. Ugotovimo značilnosti nove religije - krščanstva. Pri obravnavi naših krajev v rimskem obdobju učenci z literaturo ali obiskom muzeja s skupinskim delom pripravijo poročila o življenju pod rimsko oblastjo.

Povezava: s filmsko vzgojo pri slovenskem jeziku, likovno in tehnično vzgojo.

4. FEVDALIZEM

4.1. Nastanek in razvoj fevdalizma (4 ure)

Nastanek, razvoj in značilnosti fevdalne družbe. Vloga cerkve v fevdalni družbi, Islam in arabska kultura.

Pojasnilo

V uvodu v to poglavje povežemo vzroke propada zahodnorimskega imperija, nadaljnji obstoj Bizanca in posledice velike selitve germanskih in slovanskih plemen. Nastanek, razvoj in uveljavitev fevdalnega reda razložimo na primeru frankovske države in ugotovimo vlogo krščanske cerkve v fevdalni družbi. Pri islamu poudarimo vlogo muslimanske vere pri arabskem osvajanju in pomen Arabcev v posredovanju znanosti in kulture za evropski razvoj. Učenci lahko skupinsko obdelajo islam in arabsko kulturo.

4.2. Južni Slovani v obdobju zgodnjega in razvitega fevdalizma (18 ur)

Pradomovina Slovanov. Razseljevanje Slovanov, naselitev južnih Slovanov na Balkanu in Vzhodni Alpah. Prve južnoslovanske fevdalne države. Karantanija, Spodnja Panonija. Tuja kolonizacija in posledice. Značilnosti življenja fevdalne družbe. Hrvatska pod domačimi vladarji. Makedonska država. Srednjeveška Srbija in Bosna v srednjem veku.

Pojasnilo

Pri razseljevanju Slovanov skupaj z učenci analiziramo vzroke, ugotovimo obseg naselitve na Balkanu in Vzhodnih Alpah in poudarimo vpliv Frankov in Bizanca na nastajanje razredne družbe pri južnih Slovanih. Pri Karantaniji spoznajo pomen slovenske državnosti, vzroke in uničujoče posledice izgube narodne samostojnosti. Kulturni pomen Konstantina in Metoda za Slovence in južne Slované utemeljimo s pomočjo zgodovinskega vira pri obravnavanju Spodnje Panonije in pojasnimo posledice madžarskega prodora v Podonavje.

Ob kolonizaciji prikažemo vlogo tujih fevdalcev pri ponemčevanju slovenskih dežel in krčenju obsega narodnostnega ozemlja ter poudarimo izoblikovanje slovenske etnične meje. Gospodarske in družbene posledice tuje nadoblasti povežemo z značilnostmi življenja fevdalne družbe na podlagi domačih primerov in poudarimo dvojnost tuje fevdalne in domače slovenske kmečke kulture. Pri ostalih južnoslovanskih državah se omejimo na bistvene politične, gospodarske, družbene in kulturne značilnosti. Aktualiziramo pojme: lastna državnost (Karantanija, Makedonija), etnična meja, raznarodovanje, poglobitev pojmov naroda in narodnosti.

Povezava: slovenski jezik (Prešeren, Gregorčič, Pagliaruzzi-Krilan), zemljepis (državne in narodnostne meje, 8. razred), srbskohrvatski jezik (pisni sistemi pri južnoslovanskih narodih in narodnostih).

4.3. Nastanek in razvoj mest in meščanstva (4 ure)

Nastanek in razvoj mest na Slovenskem in v drugih jugoslovanskih pokrajinah. Značilnosti cehovske proizvodnje, trgovine in prometa. Gospodarska in kulturna vloga Dubrovnika.

Pojasnilo

Učenci se seznaniijo z gospodarskimi in drugimi pogoji, ki so omogočili nastanek mest v slovenskem in jugoslovanskem prostoru in ugotovijo podobnosti razvoja v Evropi. Spomočjo tekstov iz zgodovinske čitanke (npr. mestni statut, diafilmov in ekskurzije - ogled najbližjega srednjeveškega mesta) se učenci seznaniijo z vidnimi ostalinami v srednjeveškem mestu, sklepajo o življenju v njem in ga primerjajo z življenjem v sodobnem urbanem okolju.

Povezava: prometna vzgoja, zemljepis, spoznavanje družbe (5. razred).

4.4. Razkroj fevdalne družbe (15 ur)

Vloga iznajdb in izumov v 14. in 15. stoletju, Pojav novih oblik proizvodnje in napredek gospodarstva, Geografska odkritja in začetki kolonialnega osvajanja. Pomen humanizma in renesanse za nov način mišljenja in vrednotenje človeka. Vzroki in pomen kmečkih uporov, Reformacija in protireformacija na Slovenskem, Turki in propad balkanskih držav, turški vpadi na hrvaška in slovenska tla in posledice.

Pojasnilo

Učenci spoznavajo razloge za tradicionalni način dela v fevdalizmu, ugotavljajo pomembnost izumov v nekaterih gospodarskih panogah (pomorstvo, tiskarstvo) in njihove vojaške, politične in kulturne posledice. Pri obravnavanju novih oblik proizvodnje posebej opozorimo na snovanje novih družbenih odnosov in nastajanje novih družbenih razredov. Opozorimo na pogubne posledice kolonialnih osvajanj (uničenje kulture novega sveta, kolonialno izkoriščanje). Kmečke upore obdelamo z vzročnega vidika, konkretno pa hrvatsko-slovenskega in tistega, ki je šoli najbližji. Pri kmečkih uporih poudarimo vzgojni pomen, da učenci še posebej spoznajo revolucionarne prvine slovenskega naroda. Program hrvatsko-slovenskega kmečkega upora primerjamo s cilji NOB in zlasti temeljnimi točkami osvobodilne fronte. Reformacijo pri nas povežemo z verskimi gibanji v Evropi. Pri dejavnosti slovenskih reformatorjev poudarimo njihov prispevek za razvoj slovenskega književnega jezika in ob knjigi rast narodne zavesti. Pri turških osvajanjih ugotovimo njihov največji obseg. V obravnavo tem o razkroju fevdalne družbe pri nas vključimo tekst iz zgodovinske čitanke, npr. Valvasorjevo berilo, pri čemer učenci spoznavajo tudi pomen starejšega slovenskega zgodovinopisja.

Povezava: zgodovina, 8. razred, slovenski jezik (Trubar, Aškerc, Krleža), glasbena vzgoja, tehnična vzgoja (tisk, nove vojaške naprave, pomorstvo).

Nerazvrščene so 4 ure za letni povzetek in izbirne vsebine. To lahko predlagajo učenci in šola, glede na aktualnosti v okolju, domovini in v svetu.

7. r a z r e d (66 ur)

VZGOJNO-IZOBRAZEVALNA VSEBINA

1. KAPITALIZEM

1.1. Nastajanje kapitalizma (25 ur)

Gospodarska in socialna preobrazba Evrope, manufakturna proizvodnja, mezno delo. Kolonialna podoba sveta. Oblikovanje osrednje državne oblasti - absolutistična država. Razsvetljenstvo, razsvetljske reforme. Ameriška in francoska buržoazna revolucija. Začetki narodnega prebujenja na Slovenskem.

Ilirske province in narodno prebujenje. Naši narodi pod Turki in značilnosti turškega fevdalizma. Boj srbskega, makedonskega in črnogorskega ljudstva proti Turkom - začetki oblikovanja srbske in črnogorske državnosti. Narodna gibanja jugoslovanskih narodov v Avstriji v predmarčni dobi.

Revolucionarno leto 1848 pri Slovencih, Hrvatih in vojvodinskih Srbih.

Pojasnilo

Pojasnimo bistvo manufakturne, zgodnje kapitalistične proizvodnje in nastajanje novih družbenih razredov ob konkretnih primerih (Idrija, Kropa, Bohinj, Dvor, Žužemberk, premogovništvo, rudarstvo, glažute, ceste, železnica, pristanišče Trst). Ugotovimo oblikovanje kolonialnih imperijev. Pri razsvetljenih reformah poudarimo njihov namen in pomen ter vzroke meščansko demokratičnih revolucij. Razložimo pomen francoske buržoazne revolucije za nadaljnjo družbeno preobrazbo in za razvoj človeških pravic.

Ugotovimo skupne in specifične poteze narodnega prebujenja pri jugoslovanskih narodih. Pri obravnavi leta 1848 poudarimo način odprave fevdalizma, prve narodnostne programe in njihov pomen.

Učenci skupinsko lahko obdelajo prvi srbski upor, ilirsko gibanje, Slovence v predmarčni dobi, Ilirske province.

Povezava: slovenski jezik (Vodnik, Linhart), matematika (Jurij Vega), tehnična vzgoja (obdelava kovin, promet) in družbenomoralna vzgoja.

1.2. Začetki in razvoj delavskega gibanja (8 ur)

Prva industrijska revolucija, položaj delavca in kmeta. Nastop Marxa in Engelsa, oblikovanje razredne zavesti in združevanje proletariata. Pariška komuna. Boj za socialne in politične pravice proletariata in nastanek delavskih strank.

Pojasnilo

Ugotovimo značilnosti industrijske revolucije, posebej pri nas. Pojasnimo pomen delovanja Marxa in Engelsa za razvoj delavskega gibanja. Aktualizirajmo

ramo Marxovo teorijo znanstvenega socializma. Na osnovi ustrezne literature (Engels, Dickens) učenci lahko izdelajo krajše referate o položaju in življenjskih razmerah delavskega razreda. Življenje meznega delavca na Slovenskem učenec spozna ob literaturi in z ogledi nekdanjih obratov - muzejev v Kropi, Idriji itd.

Povezava: slovenski jezik (Klopčič, Malenšek) 8. razred.

1.3. Boj za narodnostne pravice in osvoboditev jugoslovanskih narodov no letu 1848-1914 (18 ur)

Gospodarski, socialni, politični in kulturni razvoj pri jugoslovanskih narodih. Slovenci pod habsburško monarhijo, nemški in madžarski pritisk na Hrvaškem in v Vojvodini. Nemško-avstrijski pritisk na Balkanu. Razvoj samostojne srbske in črnogorske države, Bosna in Hercegovina. Makedonija in balkanske vojne. Medsebojne zveze jugoslovanskih narodov pred prvo svetovno vojno.

Pojasnilo

Boj za narodnostne pravice jugoslovanskih narodov obdelamo z učenci kot vprašanje nadaljnje nemško-madžarske oblasti nad našimi narodi v Avstro-Ogrski, po drugi strani pa v luči nemško-avstrijskega imperialističnega pritiska na Balkan - vzhodno vprašanje.

V skupinski obliki lahko učenci obdelajo tažorsko gibanje, okupacijo Bosne in Hercegovine, programirano pa vstajo v BiH in vzhodno vprašanje, prevlado konzervativcev na Slovenskem, boj Hrvatov za narodnostne pravice. Na osnovi leposlovne literature (Cankar) in ustrezne strokovne literature izdelajo učenci krajše referate in izvedejo primerjavo posameznih jugoslovanskih področij. Posebej poudarijo delavsko gibanje in narodno vprašanje.

Povezava: slovenski jezik (Levstik, Cankar, Gregorčič), tehnična in prometna vzgoja (železnica).

2. IMPERIALIZEM

2.1. Prehod iz kapitalizma v imperializem (5 ur)

Značilnosti druge industrijske revolucije. Imperializem. Delavsko gibanje, II. internacionala, Lenin.

Pojasnilo

V tem poglavju ugotovimo vpliv moderne tehnike na naglo rast kapitalističnega gospodarstva in preraščanje v imperializem. Razrast delavskega gibanja ponazorimo z razvojem delavskega gibanja pri naših narodih in narodnostih do prve svetovne vojne. Osvetlimo vlogo Lenina, njegov vpliv na delavsko gibanje in boj proti imperializmu.

V obliki referatov naj bi učenci obdelali biografije naših velikih znanstvenikov (Tesla, Pupin, Pregelj).

Povezava: slovenski jezik (Cankar, Kosovel, Gorki) in tehnična vzgoja.

2.2. Prva svetovna vojna (7 ur)

Vzroki in povod za vojno. Potek prve svetovne vojne. Jugoslovanski narodi med prvo svetovno vojno. Prizadevanje jugoslovanskih narodov za njihovo zedinjenje.

Pojasnilo

Prvo svetovno vojno obdelamo le pregledno, poudarek je na vzrokih in povodu, prikažemo izid in razložimo imperialistično naravo vojne. Še posebej obravnavamo barantanje z našim etničnim ozemljem. Pri jugoslovanskih narodih in narodnostih prikažemo značilnosti jugoslovanskega gibanja znotraj Avstro-Ogrske in zunaj nje. Pregled prve svetovne vojne predelamo ob uporabi skic in nalog v delovnem zvezku. Izvedljiva je povezava s slovenskim jezikom, kjer učenci izdelajo referate (npr. Kardelj, Dedijer, Jakovljevič, Cankar, Voranc, Matičič, Pivko).

Nerazporejene so 3 ure za letni povzetek in izbirno vsebino, ki jo lahko predlagajo učenci in šola glede na aktualnosti v okolju in domovini.

8. r a z r e d (64 ur)

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNA VSEBINA

1. RAST SOCIALISTIČNIH SIL

1.1. Oktobrska socialistična revolucija in njen svetovni pomen (3 ure)

Pojasnilo

Za umevanje oktobrske socialistične revolucije moramo poseči v razmere pred in med 1. svetovno vojno. Poudarimo vlogo proletariata in njegove avantgarde. Ugotovimo, da so vsa velika socialnerevolucionarna in nacionalna gibanja konec prve svetovne vojne in po njej odmev te revolucije.

Učenci poglobijo svoje znanje s pomočjo zgodovinskih virov in drugih tekstov.

Povezava: slovenski jezik (Lenin, M. Šolohov, Tolstoj, M. Gorki, P. Voranc) in družbenomoralna vzgoja.

1.2. Jugoslavija med 1. in 2. svetovno vojno (15 ur)

Karta Evrope in sveta po 1. svetovni vojni. Revolucionarna gibanja in III. internacionala. Razvoj Sovjetske zveze. Mirovna konferenca in nastanek kraljevine SHS, Boj za naše severne in zahodne meje. Nacionalno in socialno vprašanje. Revolucionarne razmere in ustanovitve KPJ, SKOJ in revolucionarnih sindikatov. Šestojanuarska diktatura ter posledice v notranji in zunanji politiki.

Svetovna gospodarska kriza in njene posledice pri nas,

Pojav in vzpon fašizma in nacizma, Kominternina in ljudskofrontno gibanje, Utrditev KPJ, ustanovitev KPS in KPH in zbiranje naprednih demokratičnih sil,

Pojasnilo

Z učenci ugotovimo novo politično podobo Evrope, zlasti srednje. III. internacionalo prikažemo kot nujnost združevanja revolucionarnih sil v svetu. Pri nastanku kraljevine SHS ugotovimo pomen združitve, težave zaradi heterogenosti ter stališča buržoaznih strank in KPJ do pglavitnih problemov. Obdelamo problem naše severne in zahodne meje. Ugotovimo vzroke svetovne gospodarske krize, prikažemo njeno razsežnost in posledice ter način reševanja in posebej razmere v Jugoslaviji. Pojav in razvoj fašizma in nacizma obdelamo skupno tako, da ugotovimo vzroke tega pojava, njegove konkretne oblike in razložimo njegovo razredno značilnost. Utrditev KPJ obravnavamo v povezavi z ljudsko-frontnim gibanjem in stališči KPJ do nacionalnega vprašanja. Posebej označimo pomen Speransa pri slovenskem narodnem vprašanju. Poudarimo vlogo tovariša Tita in njegovih sodelavcev pri konsolidaciji KPJ in pomen zbiranja naprednih demokratičnih sil okoli nje. Obdelamo probleme zamejskih Slovencev, zlasti v luči fašističnega in nacističnega terorja in raznarodovanja, in primerjamo z našimi prizadevanji za enakopravnost narodnosti na slovenskih narodnostno mešanih območjih.

V povezavi s slovenskim jezikom učenci pripravijo krajše referate (M. Kranjec, V. Dediđer, I. Cankar, P. Voranc, R. Čolaković, M. Klopčič).

Povezava: slovenski jezik, fizika, kemija, biologija, prometna vzgoja (nova znanstvena odkritja in uporaba).

1.3. Druga svetovna vojna (6 ur)

Prva vojna žarišča in povezovanje fašističnih sil. Začetek druge svetovne vojne. Napad na Sovjetsko zvezo. Atlantska izjava. Preobrat v drugi svetovni vojni. Politično delovanje protifašistične koalicije.

Pojasnilo

V drugi svetovni vojni prikažemo začetek, preobrat in zmago naprednih demokratičnih sil sveta v boju proti fašizmu. Ugotovimo svetovni pomen Atlantske izjave in načrte protifašistične koalicije. Učenci iz poljudno-znanstvene literature izdelajo krajše referate.

Povezava: slovenski jezik, tehnična vzgoja (radar) in zemljepis.

1.4. Narodnoosvobodilni boj narodov in narodnosti Jugoslavije ter slovenskega naroda (20 ur)

Napad fašističnih sil na Jugoslavijo in posledice. Vloga KPJ in vstaja jugoslovanskih narodov. Najpomembnejši vojaški in politični dogodki jugoslovanskih narodov in narodnosti do kapitulacije Italije;

žiška republika, Prve proletarske brigade, Igmanski pohod in Fočanski predpisi, Okupatorjev poskus uničenja osvobojenega ozemlja ter NOB in POJ v letu 1942. Pohod brigad v Zahodno Bosno in I. zasedanje AVNOJ.

Osvobodilna fronta slovenskega naroda in vloga KPS. Začetek vstaje slovenskega naroda in prva osvobodjena ozemlja. Razraščanje okupatorjevega terorja. Razvoj ljudske oblasti na Slovenskem. Velika italijanska ofenziva in kontrarevolucija na Slovenskem. Delovanje narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije.

Bitka za ranjence na Neretvi in preboj preko Sutjeske. Rast NOB po kapitulaciji Italije, graditev jugoslovanske in slovenske državnosti v okviru DFJ. Boj za osvoboditev Jugoslavije in zaključne operacije. Pomen NOB jugoslovanskih narodov in narodnosti kot narodnoosvobodilne vojne in socialistične revolucije.

Pojasnilo

V prvem delu obravnavamo začetke vstaje in rast ljudske oblasti do kapitulacije, v drugem delu pa oblikovanje jugoslovanske in slovenske državnosti. Pri tem namenimo posebno pozornost ugotovitvi kontinuitete razvoja ljudske oblasti do današnje samoupravne družbe. Zaključek tega poglavja je sinteza NOB s poudarkom njenih posebnosti, NOB - socialistične revolucije. Poudarimo izvirnost naše NOB in vpliv na sodobna narodnoosvobodilna in revolucionarna gibanja v svetu. Pri obravnavanju NOB jugoslovanskih narodov in narodnosti naj bo poudarjena vzgojna komponenta, zlasti bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti. Učenci naj spoznajo tudi naše novejšo zgodovinsko sliko.

Povezava: DMV (etične prvine), slovenski jezik (proza in poezija NOB), glasbena vzgoja (partizanska pesem), likovna vzgoja (partizanska grafika), tehnična vzgoja (partizansko gospodarstvo).

1.5. Utrditev revolucionarnih pridobitev v Jugoslaviji in mednarodni odnosi po drugi svetovni vojni (4 ure)

Volitve v ustavodajno skupščino in proglasitev FLRJ. Ustava 1946 - uzakonitev pridobitev NOB. Obnova in izgradnja domovine, socializacija naravnih bogastev in proizvodnje. Petletni načrt. Mirovna konferenca in vprašanja naših meja. FLRJ in odnosi med vzhodom in zahodom. Informbiro in jugoslovanska samostojna pot v socializem.

Pojasnilo

V poglavju utrditve revolucionarnih pridobitev v Jugoslaviji in mednarodni odnosi po drugi svetovni vojni poudarimo boj FLRJ za samostojno pot v socializem in prizadevanja za pravično rešitev meja in pri tem izpostavimo usodne posledice blokvske politike velesil za nas.

Aktivne oblike in metode dela razvijamo pri učencih s samostojno uporabo ustrezne poljudnoznanstvene literature (Dedijer, Kardelj, L. Adamič) in odgovarjajočih TV oddaj na temo problemov zamejstva in aktualnih političnih TV in radijskih oddaj.

Povezava: slovenski jezik, družbenomoralna vzgoja in geografija.

1.6. Jugoslavija v boju za mir in enakopravne odnose v svetu (4 ure)

Zaostrovanje mednarodnih odnosov, hladna vojna. Vojna žarišča. Proces osvoboditve kolonialnih narodov, nove države v Afriki in Aziji. Znanstveno-tehnična revolucija, neokolonializem, večanje ekonomskih razlik med svetovnim severom in jugom. Politično in ekonomsko združevanje nerazvitih in neuvrščenih držav v OZN, prizadevanje za ohranitev miru, strpnost, miroljubno koeksistenco in nove ekonomske odnose v svetu. Vloga Jugoslavije in Tita v gibanju nerazvitih in neuvrščenih.

Pojasnilo

V poglavju Jugoslavija v boju za mir in enakopravne odnose med narodi posebej poudarimo pomen socialistične Jugoslavije v boju proti hegemoniji in dogmatizmu in v boju za enakopravne odnose med socialističnimi državami in narodi v svetu. Pri obravnavanju znanstveno-tehnične revolucije poudarimo pomen in posledice tehnoloških novosti za gospodarski razvoj. V pouk vključimo delo zgodovinskih krožkov in klubov OZN, aktualnih televizijskih oddaj in člankov mladinskih glasil. Za individualno delo učencev priporočamo zbirko Novi vidiki.

Povezava: družbenomoralna vzgoja, zemljepis (7. razred), tehnična vzgoja, kemija, fizika (razvoj industrijske tehnologije, atomistika).

1.7. Razvoj samoupravnne socialistične demokracije (5 ur)

Samoupravljanje in socialistična demokracija v Jugoslaviji. Vloga ZKJ v graditvi socialistične samoupravne družbe. Nova ustava 1974 in dopolnitve k njej (1980 - koletkvinno vodstvo). Zgodovinska kontinuiteta boja naših narodov onstran meja za narodnostne pravice, njihov položaj in vloga matične domovine. Josip Broz Tito in njegova zgodovinska vloga pred revolucijo, v revoluciji in socialistični izgradnji naše družbe.

Pojasnilo

Pri zadnji temi poudarimo pomen izgradnje socializma in samoupravne družbe pri nas, njen prispevek k razvoju delavskega in ostalih naprednih gibanj. Posebno še poudarimo prizadevanje za dosledno uveljavljanje enakopravnosti vseh narodov in narodnosti Jugoslavije in opravičeno zahtevo po enakopravnosti naših narodnih manjšin v zamejstvu. Ob razvoju SFRJ kot

enakopravni skupnosti narodov in narodnosti Jugoslavije označimo zgodovinsko delo J.B. Titu za nas in za ves svet.

Aktualizacijo tem izvedemo z vključevanjem poročil učencev o intervjujih članov organov samoupravljanja, v šoli, v delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih. Učenci aktivno spoznavajo problematiko in razvoj našega družbenopolitičnega sistema na osnovi spoznanj v svojem družbenem okolju. Ob izboru misli iz Titovih in Kardeljevih del učenci dojamejo veličino Titove osebnosti v naši zgodovini.

Povezava: slovenski jezik, družbenomoralna vzgoja in zemljepis.

1.8. Osnove sistema družbene samozaščite (2 uri)

Državna varnost, varnost občanov, varnost socialistične samoupravne skupnosti.

Pojasnilo

Učence seznanimo s sistemom SLO in DS in osnovnimi pojmi v sistemu varnosti SFRJ. Spoznajo potrebne samozaščitne ukrepe za vsakdanje življenje in izredne razmere.

Nerazvrščenih je 5 ur za letni povzetek in izbirne vsebine, ki jih lahko predlagajo učenci in šola glede na aktualnosti v okolju, domovini in svetu.

NAVODILA

Globalna naloga pouka zgodovine v osnovni šoli je: spoznavanje in razumevanje razvoja človeške družbe, slovenskega in ostalih narodov in narodnosti Jugoslavije, poznavanje narodnoosvobodilnega boja in povojnega razvoja socialistične samoupravne skupnosti.

Zgodovinsko gradivo po predmetni stopnji osnovne šole od 6. do vključno 8. razreda je sistematičen vpogled v zgodovino slovenskega naroda od naselitve do danes. Omogoča spoznavanje zgodovine drugih narodov in narodnosti Jugoslavije, povezanost in soodvisnost narodov in narodnosti Jugoslavije v preteklosti in danes ter vpogled v tiste obče zgodovinske dogodke, brez katerih bi bilo razumevanje domačega razvoja nemogoče.

Gradivo je razporejeno tako, da učenec obvlada obdobje praskupnosti, sužnjelastniške antike, fevdalizma in kapitalizma do prve svetovne vojne in obdobja razvoja socializma od oktobrske revolucije do današnjega dne.

Težišče izbrane snovi je na novejši in najnovejši zgodovini, ki daje mnogo možnosti za doseg vzgojnih ciljev na tej stopnji, za razumevanje sodobnega sveta in njegovih problemov. Gradivo je razporejeno kronološko. Povezava je izvedljiva pri zemljepisu, slovenskem jeziku in družbenomoralni vzgoji.

Pri zaključnem poglavju in podpoglavju namenimo obravnavani tematiki eno ali dve uri pregledni ponovitvi in pripravi na naslednje,

Učitelj mora posebno pozornost posvetiti dialektični poti v spoznavanju in razumevanju zgodovinskih pojavov, se pravi posebej upoštevati dejstvo, da je aktualizacija eden bistvenih elementov za marksistično koncepcijo zgodovinskega pouka. Če je le mogoče se pri pouku opre na domača izhodišča, ki služijo za posplošitve.

Pri aktualnih temah naj bi učitelj zgodovine ne upošteval vedno le kronološko progresivne obravnave, marveč tudi monografski način, kar pomeni, da izbrane probleme obdela celostno.

Z metodičnega vidika je zlasti poudarjeno lastno delo učencev (skupinsko, individualno, programirano). Glavna učiteljeva naloga pri tem je, da smotrno organizira vzgojno-izobraževalno delo ter posreduje le tiste bistvene osnovne in metodične informacije, ki so pogoj za razumevanje zgodovinskega dogajanja in omogočijo učencem nadaljnje delo. To pa je mogoče doseči z diferenciacijo in individualizacijo pouka, kar je povezano z drugimi oblikami dela in ustreznimi materialnimi pogoji (kabinetni pouk, učbeniki, zgodovinske čitanke, zgodovinski atlas, delovni zvezek, pomožna zgodovinska literatura in literatura o virih, krajevni zborniki, male historične teme zgodovinskih krožkov).

Uporaba učnih sredstev in z njimi povezanih demonstracijskih metod ima poglobilni namen omogočiti učencem boljše, krajše in pestrejšje poti za dosego smotrov zgodovinskega pouka.

Učenci tako pridobivajo znanje, se idejno orientirajo in razvijajo zgodovinski način mišljenja ter delovne navade.

Ekskurzije pri pouku zgodovine imajo pomemben vzgojni smoter - ohranjanje in spoštovanje predmetov materialne kulture, pomembne za proučevanje in spoznavanje preteklosti in soočanje s sedanjostjo. Učenci neposredno spoznavajo kraje, zgodovinske pomnike, dokumente itd., kar je osnova za razumevanje zgodovinskega razvoja.

Potrebno je razviti aktivne metode in oblike dela, ki omogočijo učencem samostojno delo z učbenikom, s karto, z atlasom, z viri, z enciklopedijo, s priročniki. Spoznati morajo metodologijo dela malih zgodovinskih tem itd.

Stimulacija učenčevega dela ne more biti le ocena, ampak odrejanje takih nalog, ki mu krepijo zavest, da sam lahko prispeva k uspehu skupine, razreda, šole, kraja itd.

Za realizacijo smotrov pouka zgodovine je treba za učence, ki se posebej zanimajo za zgodovino, razviti še dodatne oblike dejavnosti v obliki dodatnega pouka in zgodovinskih krožkov, jugoslovanskih pionirskih iger in malih zgodovinskih tem ter gibanja znanost mladini.

Manj sposobnim učencem mora učitelj nuditi dopolnilno pomoč, pomoč součencev v okviru rednega pouka, s primerno diferenciacijo pa tudi zunaj njega z branjem lažjih tekstov (tudi literarne vsebine), navajanjem na učenje bistvenega ter večjo uporabo didaktičnega materiala za boljše razumevanje snovi.

Ves pouk zgodovine usklajujemo s programi interesnih dejavnosti, predvsem marksističnega krožka, zgodovinskega krožka, klubov OZN, ekskurzij in fakultativnih dejavnosti na področju družboslovja. Učenci se v okviru usklajenih programov različnih interesnih družboslovnih dejavnosti udeležujejo srečanj in tekmovanj, kjer lahko preizkusijo večje znanje in se animirajo za delo na tistih področjih, ki v rednem programu le bežno obravnavajo pomembne dosežke duhovne in materialne kulture človeštva (umetnost, znanost, industrijska, tehnična in znanstvena revolucija).

V smislu uresničevanja smotra poklicne vzgoje povezujemo učno snov pri rednem in dodatnem pouku ter interesnih dejavnostih tudi s poklicnim delom družboslovnih strok (učitelj zgodovine, arhivist, arheolog, dokumentalist, sociolog, politolog). Hkrati predstavimo učencem tudi izobraževalne poti do teh strok in poklicev, zlasti tistim, ki kažejo posebno zanimanje za zgodovino in druge predmete družboslovnega področja. Učitelj seznani učence tudi z družbenimi potrebami, nadaljnjim razvojem in možnostmi zaposlovanja na teh področjih dela.

DODATNI POUK (90 ur)

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI SMOTRI IN NALOGE

Učenci:

- razvijajo samostojno delo, sposobnost opazovanja in sklepanja in pridobe osnove različnih oblik dela kot so intervju, skiciranje, izdelava zgodovinske topografije;
- poglobljajo znanje o zgodovinskih dogajanjih v krajevnem, jugoslovanskem in svetovnem prostoru;
- ugotavljajo značilnosti svetovno zgodovinskih družbenih procesov in pojavov, njihove vplive proučujejo in povezujejo v jugoslovanskem in slovenskem prostoru.

VZGOJNO-IZOBRAZEVALNA VSEBINA

6. r a z r e d (30 ur)

1. Razvoj materialne kulture v prazgodovinskem obdobju v širšem jugoslovanskem prostoru.
2. Najstarejše civilizacije in njihov pomen za razvoj človeštva.
3. Izvor in razvoj religij v prazgodovinski dobi, v starem in srednje veku.
4. Življenje v fevdalizmu.
5. Življenje naših narodov in narodnosti pod Turki.
6. Odsev življenja 17. stoletja na Slovenskem v delih Valvasorja in njegovih sodobnikov.

7. r a z r e d (30 ur)

Svet od 16. do srede 19. stoletja.

1. Izdelava karte kolonialnih imperijev v 18. stoletju, Boj za prevlado kolonialnih sil koncem 18. stoletja in v začetku 19. stoletja (nasprotja med Anglijo in Francijo).
2. Industrijska, tehnična in znanstvena revolucija, problemi migracije in urbanizacije.
3. Etnične spremembe v slovenskem in jugoslovanskem prostoru.
4. Marx in Engels, utemeljitelja znanstvenega socializma.
5. Delavsko gibanje pri narodih in narodnostih Jugoslavije ob koncu 19. stoletja (prva delavska glasila, prvomajske proslave, delavske revolucionarne pesmi in njihov politični pomen).
6. Imperializem ogroža svetovni mir (analiza imperializma ob Leninovih delih), Jugoslovanski narodi med prvo svetovno vojno.

8. r a z r e d (30 ur)

1. Odmevi oktobrske revolucije pri nas (analiza revolucionarnega dogajanja).
2. Od društva narodov do OZN.
3. Problemi naše severne in zahodne meje.
4. SZDL - dedič ljudsko frontnega gibanja.

5. Delavsko gibanje med obema vojnama na Slovenskem,
6. Življenje in delo Josipa Broza Tita - povezava z delom Edvarda Kardelja in drugih slovenskih komunistov do leta 1941,
7. Prelomnice v drugi svetovni vojni.
8. Moj kraj v NOB, Moj kraj danes in jutri.
9. OF - država v državi.
10. Partizanska saniteta,
11. Značilnosti partizanskega gospodarstva.
12. Kultura v NOB.
13. Vloga Jugoslavije v reševanju problemov sodobnega sveta - pridobitev znanstveno-tehnične revolucije in protislovja sodobnega sveta.
14. Oblike neokolonializma in vidni pojavi rasizma.
15. Življenje in delo Edvarda Kardelja.

NAVODILA

Pri dodatnem pouku zgodovine v osnovni šoli poglobljamo, širimo in povežemo znanje o zgodovinskih pojavih in procesih, ki jih pri rednem pouku ne moremo razširjeno obdelati. Učence usmerjamo v preučevanje krajevne zgodovine in povezovanje le-te z dogajanjem v jugoslovanskem prostoru in svetu. Metoda dela pri dodatnem pouku temelji na samostojnem delu ob uporabi zgodovinske literature in virov ter terenskem in muzejskem delu. Izbor tem dodatnega pouka izhaja iz rednega učnega načrta z upoštevanjem krajevnega, jugoslovanskega in svetovnega principa in se razlikuje od programa interesne dejavnosti, ki temelji na monografski raziskavi teme, posebej izbrane za vsako šolsko leto. Predlagane teme dodatnega pouka so okvirne in izbirne. Učitelj lahko vključi tudi druge teme, ki pa naj bodo časovno v skladu z letnim planom dela pri rednem pouku. Pri izboru tem naj učitelj upošteva interese učencev in krajanov, zlasti Zveze borcev.

LITERATURA

Za učitelja:

Svetovna zgodovina, Ljubljana, CZ 1976

Zgodovina Slovencev, Ljubljana, CZ 1979

Zgodovina narodov Jugoslavije 1,2, Ljubljana, DZS 1953-59

E. Kardelj (Sperans), Razvoj slovenskega narodnega vprašanja, Ljubljana, DZS 1970

V. Strugar, Osvobodilna vojna v Jugoslaviji 1941-1945, Ljubljana, PK 1976

Josip Broz Tito, Izbor iz del, DZS, Ljubljana 1978

E. Kardelj, Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja, Zgodovinske korenine neuvrščenosti, Komunist 1981

B. Osolnik, Jugoslavija v gibanju neuvrščenih, Novi vidiki, Ljubljana 1981 (in druge publikacije te zbirke)

Priročniki:

Tomaž Weber, Teorija in praksa zgodovinskega pouka, DZS 1981

Š. Djuranović, Aktualizacija kao vid marksističkog obrazovanja nastave istorije, Školska knjiga 1981

Tomaž Weber, Praksa zgodovinskega pouka v osnovni šoli, DZS 1977

Periodika:

Pouk zgodovine - časopis Saveza istoričara Jugoslavije

Zgodovinski časopis

Časopis za zgodovino in narodopisje

Kronika

Sodobna pedagogika

Vzgoja in izobraževanje

Za učence:

Knjižni program Mladinske knjige: Pionirjeva knjižnica, Obrazi, Enciklopedije in leksikoni za mladino in otroke: Mladi vedež, Sodobna ilustri-rana enciklopedija, Izbrana mladinska beseda, Zbirka kultura in zgodovina, DZS

Monografije o slovenski NOB: Knjižnica NOB in POS in knjižnica OF, Spomeniki delavskega revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilnega boja v Sloveniji, Vodnik po partizanskih poteh.

Periodika: Pionir, Pionirski list.

9. DRUŽBENOMORALNA VZGOJA

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI SMOTRI IN NALOGE

Učenci:

- spoznavajo socialistične samoupravne odnose, moralne vrednote in norme ter zakonitosti družbenega razvoja;
- razvijajo aktiven odnos in čut odgovornosti do dela s samoupravno aktivnostjo v vzgojno-izobraževalnem procesu in do humanizacije odnosov med ljudmi v ožji in širši družbeni skupnosti;
- razvijajo sposobnosti kritičnega presojanja in vrednotenja odnosov in pojavov, ki nastajajo v procesu dela in življenja in se oblikujejo v ustvarjalne samoupravne osebnosti;
- spoznavajo, razvijajo in poglobljajo enakopravne odnose med našimi narodi in narodnostmi, razvijajo bratstvo in enotnost ter spoštovanje kulturne dediščine in ustvarjalnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti;
- razvijajo čut dolžnosti in odgovornosti za varstvo in nadaljnji razvoj pridobitev NOB in revolucije; razumejo vlogo delavskega razreda kot nosilca razvoja in napredka celotne družbe;
- spoznavajo protislovja sodobnega sveta, razvijajo solidarnost do narodnoosvobodilnih gibanj, vrednotijo vlogo združenih narodov, politike neuyrščenosti in aktivne miroljubne koeksistence ter vlogo SFR Jugoslavije v svetu;
- oblikujejo skrben odnos do družbene lastnine, naravnega okolja in družbenega bogastva; s svojim delom, varčevanjem in z različnimi dejavnostmi prispevajo k razvoju in napredku domačega kraja;
- usposabljaajo se za samoizobraževanje in za izbiro poklica;
- seznanjajo se z bistvenimi lastnostmi osebnosti, s položajem posameznika v družbi, z viri zdravja, pogoji za ustvarjalnost in srečo;
- pridobivajo in oblikujejo spoznanja o tovarištvu, prijateljstvu, ljubezni, spolnosti, zakonski zvezi in družini.

VSEBINE DRUŽBENOMORALNE VZGOJE, KI NAJ BODO INTEGRIRANE V IZOBRAŽEVALNI PROCES (predmete, dejavnosti)

1. r a z r e d

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNA VSEBINA

Vedenje in osebne lastnosti učencev

Medsebojno spoznavanje, vedenje in odnosi v šoli. Medsebojna pomoč. Odnos do družbene imovine v šoli. Varčevanje. Delo kot vrednota. Igra, delo in učenje. Pogoji za uspešno učenje in delo. Delovne navade in razvade. Od uspešnosti dela je odvisno življenje posameznika, oddelka in šole. Oddelčna skupnost.

Odnosi v družini se razlikujejo od odnosov v šoli. Odnosi med sosedi in ljudmi v krajevni skupnosti (odnos do starejših, invalidov, bolnikov, tujcev). Delo staršev doma in zunaj doma. Enakopravnost spolov. Pojem deček - deklica. Spočetje in rast otroka. Otroci istih staršev so bratje in sestre.

2. r a z r e d

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNA VSEBINA

Odnosi med ljudmi

Odnosi v šoli in zunaj nje. Oblikovanje skupnosti učencev oddelka, načrtovanje, izvajanje in vrednotenje dela v njej.

Delo je človekova potreba. Pravice in dolžnosti posameznika iz dela. Naloge in opravila staršev na delovnem mestu. Higienške, delovne in učne navade. Premagovanje naporov pri opravljanju dela. Pomen razvedrila, počitka in spanja za uspešno delo in učenje. Odnos do družbene imovine v šoli in zunaj nje, do narave, živali in rastlin. Pomen varčevanja.

Obnašanje in medsebojno razumevanje v šoli, v družini. Vedenje na javnih mestih, še posebej v prometu. Srčna kultura.

Mama in oče imata lahko več otrok. Starši skrbijo za svoje otroke. Delitev in organizacija dela v družini - enakopravnost med spoloma.

3. r a z r e d

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNA VSEBINA

Učenec in srečno življenje

Delovne navade, aktivnost, interes za delo, znanje, zdravje, odgovornost in kritičnost so pogoji za uspešno delo in učenje. Združevanje dela. Medsebojni odnosi pri delu, pri igri, v prometu. Spoštovanje pravil. Upoštevanje režima šole in sklepov oddelčne skupnosti.

Prispevki občanov pri urejanju domačega kraja in širše družbene skupnosti. Povezanost šole s krajevno skupnostjo in občino.

Vrednote, oblikovane v NOB in revoluciji (bratstvo, tovarištvo, svobodoljubnost, ponos, pogum, borbenost, delavnost, vztrajnost, kritičnost in samokritičnost).

Ohranjanje in razvijanje teh vrednot danes. Osnove SLO in DS. Sreča v družini ob pričakovanju otroka. Skrbi staršev pred rojstvom otroka. Mati rodi navadno le enega otroka, dečka ali deklico.

Delitev dela v družini. Vsak je dolžan po svojih sposobnostih in zmožnostih prispevati s svojim delom za srečno in urejeno družinsko življenje.

4. r a z r e d

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNA VSEBINA

Življenje v naši domovini

Moč slovenske skupnosti (vrednotenje stvaritev posameznikov in dosežkov naroda). Odgovornost vseh, tudi učencev do jezika. Prizadevanje med narodi in narodnostmi za uspešno sodelovanje in sožitje.

Nudenje podpore zamejskim in drugim Slovencem v tujini v prizadevanju za njihov nacionalni razvoj in obstoj. Pomoč učencem, ki se vračajo iz tujine naše šole.

Vpliv uspešnosti dela na delovni zanos in nasprotno. Organizacija prostega časa in vključevanje učencev v interesne in druge dejavnosti šole.

Ugotavljanje in razvijanje interesov. Spoznavanje nalog in opravil na različnih področjih dela v SR Sloveniji in njenega perspektivnega razvoja.

Motivacija za učenje, Kako se učimo, Medsebojna pomoč pri učenju in drugih dejavnostih, Organizacija dela učencev,

Oče in mati sta roditelja. Odnos staršev do otrok. Odnos med starši. Odnos otrok do staršev.

5. r a z r e d

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNA VSEBINA

Življenje v naši širši domovini

Kaj nas združuje (zgodovinska preteklost, zlasti NOB, bratstvo in enotnost, medsebojna gospodarska povezanost, samoupravljanje, solidarnost in vzajemnost, obramba socialistične domovine). Temeljne dejavnosti in razvojne usmeritve SFRJ. Potrebe združenega dela. Odnosi med našo družbeno skupnostjo in našimi narodi v zamejstvu ter izseljenci in začasno zaposlenimi v tujini.

Jugoslavija kot neuvrščena dežela in članice Organizacije združenih narodov.

Tehnike učenja, Uporaba virov znanja - samoizobraževanje.

Aktivno sodelovanje v vzgojno-izobraževalnem procesu - dolžnost vsakega učenca.

Samoupravno načrtovanje in vodenje dejavnosti učencev ob pouku ter vrednotenje opravljenega dela. Šolska skupnost. Sodelovanje z učenci nižjih oddelkov. Pomoč učiteljem pri njihovem delu. Odnos med poklicem in osebnimi lastnostmi ter značilnostmi, ki jih ima posameznik. Spremljanje lastnega napredka in razvoja.

6. r a z r e d

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNA VSEBINA

Človek v družbi

Razvijanje sposobnosti učencev za življenje v skupnosti. Aktivna samoupravna vloga v oddelčni in šolski skupnosti. Tovarištvo, solidarnost.

Spoštovanje človekovih pravic. Odnos do skupnosti, do družbene lastnine, do dela, do narave, do samega sebe. Odnos med besedami in dejanji. Delovni prispevek oddelka k uresničevanju teh odnosov. Odnos in povezanost med starejšimi in mlajšimi učenci.

Odnosi med ljudmi. Odnosi med učitelji in učenci, Morala udeležencev v cestnem prometu.

Metode uspešnega učenja. Samostojnost, samozavest in vztrajnost. Pot do poklica je različno dolga in zahtevna. Področja dela, Poklicne želje, sposobnosti. Ovrednotenje lastnega udejstvovanja v šoli in zunaj nje.

Družbene potrebe na posameznih področjih dela. Potrebe po delavcih v ozemju in širšem okolju, v razvojnih načrtih ožjega in širšega okolja.

Prebujanje in socializacija spolnega nagona. Načrtovanje in skrb za potomstvo. Odnos do staršev.

Izbira prijatelja in prijateljice. Tovariški in prijateljski odnosi. Ideali in vzori.

Sodelovanje z mlajšimi in starejšimi učenci ter z učitelji pri njihovem delu.

7. r a z r e d (33 ur)

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNA VSEBINA

1. UVOD (2 uri)

Predstavitev smotrov in vsebin predmeta družbenomoralne vzgoje. Pravila ravnanja v družbi. Pravna in moralna pravila, običaji. Dvojna morala kot značilnost razredne družbe. Socialistična morala. Praktična dejavnost.

Pojasnilo

Učenci se seznani s smotri pouka družbenomoralne vzgoje. Učitelj preveri, katere pojme so učenci osvojili v prejšnjih razredih in jih seznani z načinom dela pri tem predmetu, z osnovnimi učili, materialnimi in literarnimi viri, s pomočjo katerih bodo uresničevali vzgojno-izobraževalne smotre družbenomoralne vzgoje.

V drugi uri naj se učenci seznani z osnovnim pojmom morale in njenimi posebnostmi v socialistični samoupravni družbi. To poglavje je prehod h konkretnim vsebinam družbenomoralne vzgoje in omogoča, da učenci bolj dojemajo vlogo in pomen marksizma pri reševanju vprašanj človeka in družbe.

2. DRUŽINA IN DRUŽINSKA SKUPNOST (4 ure)

Družina kot biosocialna in zgodovinska skupnost

Zakonska zveza - družina - gospodinjstvo.

Polnovredni medsebojni odnosi v družini.

Vključevanje staršev v delo in družbeno delovanje spreminja tudi odnose v družini. Posamezne naloge družine prevzemajo družbene ustanove. Vloge družine družbene ustanove ne morejo polnovredno nadomestiti. Spoznavanje razlik med spoloma, Humanizacija odnosov med njima v družini.

Tovarištvo, prijateljstvo, ljubezen.

Emocionalna, psihična, socialna, moralna in biološka zrelost za skupno življenje. Izbira fanta in dekleta.

Zrelost za starševstvo. Načrtovanje družine. Rodi naj se zaželen otrok.

Pomen vzgojnih, družinskih in zakonskih svetovalnic.

Praktična dejavnost.

Pojasnilo

Pri tem poglavju izpostavimo predvsem sociološka, psihološka, biološka in družbenoekonomska vprašanja družine. Poudarek naj bo na vlogi in pomenu družine in družinskih odnosov v socialistični samoupravni družbi, na odgovornosti za oblikovanje zakonske zveze, družine in humanih odnosov med spoloma.

Šola dopolnjuje vzgojno delo staršev, zato naj učitelj vsebine tega poglavja tudi obravnava s starši na roditeljskih sestankih s posebnim poudarkom na vzgojni vlogi družine v socialistični samoupravni družbi.

Vsebine o spolni vzgoji se povezujejo in dopolnjujejo z vsebinami biologije v 7. razredu, in sicer s poglavjem o organih za razmnoževanje ter z vsebino dodatnega pouka o spolni vzgoji. Vzgojo družinskih odnosov navezujemo predvsem na literarne tekste in berila, ki jih obravnavajo pri slovenskem jeziku.

Praktična dejavnost naj se nanaša na analize in vrednotenje odnosov na primerih iz življenja v učencevi okolici, ob konkretnih situacijah, iz filmov in drugih umetniških stvaritev. Učenci opravljajo dejavnosti, ki prispevajo k domačnosti in urejenosti šolskega življenja ter povezanosti z mlajšimi učenci.

Vzgojno-izobraževalni smotri in učna vsebina so v tesni korelaciji z gospodinjstvom.

3. ODNOSI V DRUŽBENIH SKUPNOSTIH (5 ur)

Človek kot naravno, družbeno in zgodovinsko bitje.

Značilnosti samoupravnih odnosov v naši družbeni skupnosti. Skupnosti učencev. Samoupravljanje v skupnosti učencev oddelka in v skupnosti šole. Pravice, dolžnosti in odgovornosti učencev kot samoupravljalcev v šoli in v krajevni skupnosti. Vrednotenje položaja, vloge in odgovornosti učencev v teh skupnostih.

Organiziranje in samoupravljanje učencev v drugih oblikah združevanja v šoli in zunaj nje. Vrednotenje opravljenega dela.

Vloga in naloge pionirske organizacije in osnovne organizacije ZSMS pri učenju in delu, pri razvijanju interesov, sposobnosti in samoupravljanja učencev ter njihovem prispevku k bogatenju življenja in dela šole, krajevnne in širše skupnosti.

Praktična dejavnost.

Pojasnilo

Pri vzgoji učenca kot samoupravljalca je poudarek na doživljanju samoupravnih odnosov v vzgojno-izobraževalnem procesu, na razvijanju ustvarjalne samoupravne aktivnosti in odgovornosti na podlagi programa življenja in dela šole in posebej programov PO in ZSMS.

Ta vsebina se povezuje z uresničevanjem samoupravljanja kot pedagoškega načela pri pouku in pri vseh drugih dejavnostih v šoli in v krajevni skupnosti.

Učenci samoupravno delujejo v skupnosti učencev oddelka, šole, sodelujejo pri oblikovanju delovnega načrta šole, prevzemajo naloge in odgovornosti pri organizaciji, izvedbi, vrednotenju opravljenih nalog, sprejemajo sklepe za nadaljnje delo. Pregledajo in ovrednotijo svoja nagnjenja do različnih področij dela na podlagi svoje dejavnosti v vseh sestavinah življenja in dela šole in njenega okolja.

4. IZBIRA POKLICA, ZAPOSILITEV IN NADALJNJE ŠOLANJE (5 ur)

Izbira poklica kot pomembno življenjsko vprašanje. Izbira poklica in družbene potrebe. Interesi, sposobnosti, znanje, osebne lastnosti, zdravstveni in drugi pogoji za izbiro in pridobitev poklica.

Enakopravnost obeh spolov pri izbiri poklica. Pomen možnosti za zaposlitev.

Napake pri izbiri poklica (napačne predstave o sebi, nepoznavanje poklicev, modni poklici, precenjevanje in podcenjevanje dela, predsodki).

Možnosti študija ob delu in iz dela - prekvalifikacija. Poklici v neposredni proizvodnji in v družbenih dejavnostih in razmerje potreb v SFRJ. Deficitarna in suficitarna področja dela v SRS in SFRJ. Možnosti zaposlovanja v ožjem in širšem okolju. Odpravljanje tradicionalizma v poklicnih usmeritvah.

Pomoč in sodelovanje pri izbiri poklica (šola, dom, skupnost za zaposlovanje, delovna organizacija). Stipendiranje.

Pogoji za uspešno delo v samoupravni družbi. Pomen strokovnosti in družbenega delovanja. Nujnost trajnega strokovnega in družbenega izpopolnjevanja, medsebojnega sodelovanja, dogovarjanja in sporazumevanja, sodelovanje v samoupravljanju.

Praktična dejavnost.

Pojasnilo

Učenci se seznanijo s pogoji za izbiro poklica. Ob tem poudarimo sposobnosti, interese, potrebe, različne osebnostne lastnosti in pomen znanja, izobrazbe in trajnega učenja. Govorimo o ustvarjalnem delu in o vlogi dela pri samoupravljanju; prikažemo vzroke odtujenosti dela, delo kot vrednoto in izvor družbenega položaja ter osebne sreče. Nakažemo delitev dela v zgodovini in obravnavamo nekatere njene psihološke, sociološke in gospodarske vidike. S problematiko dela povezujemo vedno tudi izobraževanje. Zato učence vsa leta šolanja uvajamo v pravilne tehnike učenja. Navajamo jih na pravilno uporabo različnih virov znanja kot so učbenik poljudnoznanstvena dela, leksikoni, slovarji, revije, časopisi in drugo ter jih opozarjamo na tesno povezanost učenja in dela.

Učitelj povezuje svoja vzgojna prizadevanja s prizadevanji vseh drugih dejavnikov, ki uresničujejo smotre poklicne vzgoje (mentorji poklicne vzgoje, učitelji pri svojih predmetih, mentorji interesnih dejavnosti in drugi).

Učenci se vključujejo v proizvodno in drugo družbeno potrebno delo v šoli in v okolju. Šola organizira skupaj z drugimi poklicno informiranje učencev v različnih oblikah kot so: informativni dnevi, srečanje učencev z učenci šol usmerjenega izobraževanja idr., obiski OZD, pogovori z delavci itd.

5. NEKATERE VREDNOTE ČLOVEKA V SOCIALISTIČNI SAMOUPRAVNI DRUŽBI (7 ur)

Nastajanje, spreminjanje in razvijanje vrednot kot izraz človeških in družbenih potreb.

Temeljne vrednote socialistične samoupravne družbe.

Človek - vsestransko razvita osebnost.

Delo - največja vrednota človeka in naše družbe. Odgovornost do dela in delovna disciplina. Vzroki negativnega odnosa do dela. Nagrajevanje po rezultatih dela. Z delom si človek ustvarja položaj v socialistični samoupravni družbi.

Gospodarno ravnanje in varčevanje kot protitež potrošniški miselnosti in prispevek k prizadevanjem družbenega razvoja.

Svoboda - kot zgodovinska kategorija. Razlike med lažno in dejansko svobodo. Svoboda v socialistični samoupravni družbi temelji na družbeni lastnini produkcijskih sredstev in samoupravljanju. Napačno pojmovanje svobode (samovolja, anarhija).

Solidarnost - vzajemnost

Izenačevanje neenakih pogojev in možnosti. Odpravljanje socialnih razlik. Solidarnost in vzajemnost med delovnimi ljudmi v OZD, med občani v krajevni skupnosti, v občini, v SR Sloveniji, v SFR Jugoslaviji; mednarodna solidarnost. Prizadevanja za mir na svetu. Ustvarjanje enakih

družbenih pogojev in možnosti za razvoj človeka v socialistični samoupravni družbi. Pomoč in zaščita v izrednih razmerah, Socialistični humanizem.

Prizadevanja vseh, da bi bila naša družba še bolj humana.

Materialne dobrine in zdravje kot sestavni del in sredstvo za doseganje drugih vrednot.

Kulturne dobrine, zabava in prosti čas.

Nekateri negativni pojavi v družbi (nepoštenost, alkoholizem, narkomanija, nedelavnost, delikventnost).

Praktična dejavnost.

Pojasnilo

Smoter tega poglavja je osveščanje učencev in sistemiziranje vprašanj o socialistični morali. Izpostavimo samo temeljne vrednote socialistične morale.

Pri obravnavi, poglobljanju vprašanj o socialističnih vrednotah poudarimo odvisnost vrednot od človekovih potreb. Spoznavajo naj tudi možnosti in predvsem vplivanja na oblikovanje potreb (reklama, potrošništvo) in pomen vzgoje pri oblikovanju socialistične morale.

Vzgojno-izobraževalni proces naj bo tako zasnovan, da bodo učenci dojemali, oblikovali svoja moralna stališča in vrednote skozi humane razsežnosti socialističnega samoupravljanja. Hkrati pa je potrebno kritično analizirati konkretne življenjske situacije in ravnanja posameznikov in skupin v ožjem in širšem prostoru.

Vsebina tega poglavja je prisotna v vzgojno-izobraževalnem procesu vsakega predmeta in dejavnosti. Zato učitelj DMV usklajuje svoja prizadevanja s prizadevanji vseh dejavnikov na šoli in zunaj nje. Te vsebine na primer obravnavamo pri zgodovini, ob literarnih tekstih pri slovenskem jeziku, v skupnosti učencev oddelka in šole ter v njihovih organizacijah.

Vzgojno-izobraževalni smotri in vsebina tega poglavja se povezujejo tudi s smotri in vsebino gospodinjstva.

Starejši pomagajo mlajšim pri različnih dejavnostih, pomagajo učiteljem in staršem ter starejšim in drugim občanom.

Vključujejo se v delovne in solidarnostne akcije, proizvodno in drugo družbenopotrebno delo, ki ga organizira šola, ožja ali širša socialistična samoupravna skupnost. Analizirajo postopke in ovrednotijo opravljeno delo.

Povezujejo se z učenci drugih vzgojno-izobraževalnih organizacij.

6. RELIGIJA IN SOCIALISTIČNA SAMOUPRAVNA DRUŽBA (4 ure)

Religija kot družbeni pojav, njene značilnosti in vloga. Družbeni, spoznavni, emotivni in drugi vzroki in nagibi za religiozno verovanje in neverovanje,

Odnos do religije in cerkve v naši družbi (verska strpnost, svoboda veroizpovedi, enakopravnost),

Pojavi politizacije cerkve in sektaštva, Razlika med religioznostjo in klerikalizmom.

Nekateri novejši tokovi v katoliških in drugih cerkvah (odnos do socializma, do znanosti).

Pojasnilo

Religijo prikažemo kot zgodovinsko družbeni, spoznavni, emotivni in psihološki pojav. Učitelj razloži in prikaže značilnosti religije, njene pojavnosti, pogoje obstoja, vpliv in vlogo različnih religij ter njihovih sestavin na življenje človeka. Predvsem poudari, kdaj, kje in v čem je religija ovirala ali bila spodbuda za družbeni razvoj.

Učenec naj spozna, da sta religioznost in ateizem danes množična pojava in da je cerkev ločena od države v mnogih razvitih družbah sodobnega sveta. Navajamo jih na kritično razmišljanje in opredeljevanje. Učenec naj ve, da je cerkev v socialistični samoupravni družbi ločena od države in šole, verni in neverni pa so enakopravni, ker pravice in dolžnosti posameznika izvirajo iz rezultatov njegovega dela. Boj proti klerikalizmu in sektaštvu kot političnemu pojavu je interes ateistov in vernih.

Uvajamo problemski pouk z razgovori, razmišljanjem, pojasnjevanjem in vrednotenjem. Svoja stališča, poglede in opredelitve učenci lahko izražajo na različne načine (skicni spisi, vprašalniki idr.).

Vsebine navezujemo na znanje iz zgodovine, splošne kulture, zemljepisa, književnosti idr.

7. IZBIRNE VSEBINE (6 ur)

Čas je namenjen povezovanju in uporabi spoznanj ob aktualnih pojavih in dogodkih doma in po svetu.

Glede na celovitost vzgojno-izobraževalnega procesa, interesa učencev lahko vsebine predlagajo učenci, vzgojno-izobraževalni dejavniki šole, družbenega okolja in starši.

8. r a z r e d (32 ur)

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNA VSEBINA

1. VSESTRANSKI RAZVOJ ČLOVEKA IN ČLOVEKOVA OSEBNOST (2 uri)

Ponovitev o osnovnih socialističnih vrednotah. Poglobitev znanja o vsestranskem razvoju človeka. Značilne lastnosti osebnosti. Odvisnost razvoja od lastne aktivnosti, vpliva družbe in okolja. Skladno razvijanje osnovnih telesnih in duševnih dispozicij v vsakem posamezniku in druž-

beni pogoji pri nas, Kolektivizem, Individualizem in socializirana osebnost.

Spremljanje lastnega razvoja in napredka pri učenju, delu in odnosih.
Praktična dejavnost.

Pojasnilo

Vzori in idoli mladih so lahko dobro izhodišče, da učenci sami ugotavljajo, kaj vse vpliva na oblikovanje človeka. Teža obravnave naj bo na vzročni analizi osebnostnih lastnosti, ne pa na njihovem faktografskem naštevanju. Učenci naj spoznavajo tudi nekatere primere enostranskega razvoja človeka (slepo posnemanje, individualizem, egotizem, totalitarizem, ozka specializacija). Pri obravnavi obeh primerov se izogibamo moraliziranju, obsojanju in gradimo na pozitivnih zgledih. Primere jemljemo iz literature, iz preteklosti in iz današnjega družbenega življenja. Korelacija je potrebna z vsemi učnimi predmeti in dejavnostmi. Potrebna so usklajena prizadevanja vseh, ki oblikujejo učencevo osebnost. Še posebej naj spremljata vsestranski razvoji učenca razrednik in učitelj DMV, pa tudi vsak učenec sam.

Učenci naj se potrjujejo kot vsestransko razvite osebnosti v različnih dejavnostih. Spremljajo naj rezultate svojega učenja in dela ter odpravljajo pomanjkljivosti.

2. SAMOUPRAVLJANJE - TEMELJ NAŠEGA DRUŽBENOPOLITIČNEGA SISTEMA (9 ur)

Bistvo socialističnega samoupravljanja, Družbena lastnina, Delegatski sistem.

Področja samoupravljanja, Samoupravljanje v OZD, še posebej v lastni vzgojno-izobraževalni organizaciji. Samoupravljanje v KS, občini.

Nadaljnji razvoj samoupravljanja (možnosti in ovire).

Kolektivna in posamična odgovornost.

Vloga in naloge družbeno-političnih organizacij (ZKS, ZSMS, SZDL, ZSS) pri uresničevanju socialističnega samoupravljanja:

Praktična dejavnost.

Pojasnilo

Smoter tega poglavja je, da učenci spoznavajo temeljne družbene pogoje in cilje socialističnega samoupravljanja, da se motivirajo za aktivno vključevanje v samoupravno odločanje, kjer živijo in delajo, da začitijo potrebo za varstvo pridobitev socialistične revolucije in ustvarjanje pogojev za nadaljnjo humanizacijo družbenih odnosov.

Učitelj sintetizira vzgojno-izobraževalne dosežke iz prejšnjih razredov, jih upošteva pri oblikovanju učencev kot samoupravljalcev in jih usmerja v uspešno delo v srednjem usmerjenem izobraževanju pri STM. Družbenopolitične skupnosti obravnava le informativno, ker to vsebino vključujeta tudi zgodovina in zemljepis.

Učitelj naj usklajuje tematiko z vsebino dela pri marksističnem, novinarskem krožku in drugih dejavnostih. Vsi učitelji skrbijo za to, da učenci odgovorno prevzemajo naloge in se vključujejo v samoupravno družbenopolitično in interesno dejavnost v okviru šole, krajevne skupnosti in občine.

Učenci analizirajo svoje postopke, odločitve, sklepe in uresničevanje sprejetih nalog z vidika samoupravljanja. Zato mora biti samoupravljanje temeljno pedagoško načelo.

3. ZUNANJI IN NOTRANJI SOVRAZNIKI NAŠE SOCIALISTIČNE SAMOUPRAVNE SKUPNOSTI IN BOJ PROTI NJIM (6 ur)

Nastanek in način delovanja fašistične emigracije. Notranji sovražniki naše socialistične samoupravne družbe (kontrarevolucija, nacionalizmi, šovinizem, liberalizem, tehnokracija - osnovne pojavne oblike). Družbeno nesprejemljivo obnašanje (gospodarski prestopki in kazniva dejanja, nesmotrne naložbe, delovna nedisciplina, kritizerstvo, lažna propaganda...). Boj proti navedenim pojavom. Nosilci družbene samozaščite. Delovni ljudje in občani ter samozaščita v OZD in KS, mladinska in pionirska organizacija, ZKJ, SZDLJ, ZSJ. Osnovni pojmi o strokovnih organih s področja varnosti in družbene samozaščite ter možnost sodelovanja z njimi. Delovanje ob elementarnih nesrečah in drugih izrednih razmerah. Praktična dejavnost.

Pojasnilo

Smoter tega poglavja je osveščanje učencev, da je potrebna nenehna budnost in pripravljenost varovati pridobitve NOB in samoupravnega razvoja. Na konkretnih primerih iz prakse si oblikujejo stališča in motivacijo za aktivno vključevanje med nosilce družbene samozaščite. Naloge s tega področja vsebujejo tudi programi dela: pionirske, mladinske, taborniške, planinske organizacije, pomladka RK, obrambnega krožka, kluba OZN itd. Vsebina tega poglavja se povezuje z vsebino tečaja obrambe in zaščite, z biologijo, kemijo, fiziko, tehnično in telesno vzgojo, zgodovino, zemljepisom idr.

4. RAZUMEVANJE MED NARODI IN NARODNOSTMI TER PRIZADEVANJE ZA MIR (5 ur)

Narodi in narodnosti v SFRJ; nacionalna zavest in samozavest.
Povezovanje naših teženj z naprednimi težnjami človeštva.
Miroljubna koeksistenca in aktivno sodelovanje med narodi in deželami
na enakopravni podlagi kot neogiben pogoj za mir in družbeni napredek v svetu.
Vloga in naloge organizacije združenih narodov.
Praktična dejavnost.

Pojasnilo

Nekatere pojme iz tega poglavja učenci že obvladajo. Na tej stopnji jih poglobljajo in razširjajo.

Učenci naj na konkretnih primerih iz preteklosti in sedanjosti ugotavljajo pomen narodne zavesti za nacionalni obstoj in razvoj, vrednotijo svobodo,

integriteto in suverenost naroda, Poudarek naj bo na patriotizmu, na katerega navezujeemo internacionalizem - aktivno miroljubno sodelovanje - povezovanje med narodi in boj za mir,

Vsebinsko povezujemo z zgodovino, zemljepisom, književnostjo, glasbeno in likovno vzgojo ter z drugimi dejavnostmi učencev (zgodovinski, obrambni, marksistični krožek, klub OZN, prireditve ob državnih, krajevnih in kulturnih praznikih in razne delovne ter druge akcije; sodelovanje šol in učencev v slovenskem in jugoslovanskem ter širšem prostoru, sodelovanje v mednarodnih akcijah...).

5. PROTISLOVJA SODOBNEGA SVETA (4 ure)

Blokovska delitev sveta. Izvorji vojnih nevarnosti. Neokolonializem in osvobodilna gibanja. Prepad med razvitimi deželami in deželami v razvoju.

Sodobna delavska in socialistična gibanja.

Socialistične dežele. Protislovja in težave v izgradnji socializma.

Iskanje lastnih poti v socializem.

Politika neuvrščenosti in vloga SFR Jugoslavije v svetu.

Praktična dejavnost.

Pojasnilo

Učenci so postopoma v posameznih razredih spoznavali aktualna dogajanja in probleme v sodobnem svetu, jih analizirali in sooblikovali odnos do njih.

Pri tem poglavju učitelj predvsem upošteva Priporočila UNESCO, ki obvezujejo učitelje, da v okviru vseh predmetov in na vseh stopnjah seznanjajo učence s pojavi v svetu in z delovanjem OZN. Vzgajajo se za razumevanje in sodelovanje med narodi in za ohranjanje miru v svetu. Poseben poudarek dajemo različnim pojmovanjem človekovih pravic in pravic narodov, neymešavanju v notranje zadeve posameznega naroda ter vlogi SFR Jugoslavije, tovariša Tita in ZKJ pri reševanju problemov sodobnega sveta.

Vsebinsko povezujemo z aktualnimi dogajanjmi doma in v svetu, z vsebino zemljeписа, zgodovine v 7. in deloma v 8. razredu.

Vzgojno-izobrazevalni smotri tega poglavja se zlasti uresničujejo in poglobljajo tudi s programi dela zgodovinskega, obrambnega, marksističnega krožka in kluba OZN.

Posebej upoštevamo vsakoletne programe in akcije ZN (na primer mednarodno leto otroka, mednarodno leto ostarelih itd.), v katere se učenci aktivno vključujejo.

6. IZBIRNE VSEBINE (6 ur)

Glede na aktualnost dogajanj doma in v svetu (na primer teden otroka, mesec knjige, dan človekovih pravic, teden solidarnosti ipd.), potrebe učencev in njihove interese, potrebe družbenega okolja (na primer refe-

rendum za samoprisevek, popis prebivalstva, izvajanje humanitarnih akcij idr.) lahko vsebino predlagajo učenci, učitelji, starši in drugi dejavniki.

NAVODILA

Z družbenomoralno vzgojo želimo otroke in mladostnike idejnopolitično in-
braževati in vzgajati, jih usmerjati tako, da bodo imeli zavesten odnos do
naše in svetovne stvarnosti.

Družbenomoralna vzgoja je vključena v vse sestavine programa življenja in
dela osnovne šole in je bistveni del izobraževanja in idejne vzgoje učencev.
Od 1. do 8. razreda se povezuje z različnimi predmeti in drugimi dejavnostmi,
v 7. in 8. razredu pa nastopa tudi kot samostojen predmet. Dolžnost vsakega
učitelja osnovne šole je, da prispeva svoj delež k moralni, družbeni in i-
dejni vzgoji otrok. Nujno je, da vsi učitelji uresničujejo učni načrt za
družbenomoralno vzgojo in vsak na svoj način prispeva k moralnemu obliko-
vanju učencev. Učitelji vseh stopenj in predmetnih področij ter mentorji
dejavnosti oblikujejo pri učencih vrednote, ki jih vsebujejo posamezni pro-
grami. Učitelji družbenomoralne vzgoje v zadnjih dveh razredih gradijo na
predhodnih spoznanjih in dosežkih. Naloga DMV kot posebnega predmeta v 7.
in 8. razredu je, da ob njem urejamo, dopolnjujemo, posplošujemo in poglob-
ljamo teoretična in praktična spoznanja o družbenih in moralnih pojavih,
ki so jih učenci srečali v nižjih razredih osnovne šole in zunaj nje. Da
bi dosegli zaželene cilje, je nujno potrebno dobro sodelovanje učiteljev
vseh stopenj in vzgojno-izobraževalnih področij, kar najbolj pa je treba
aktivirati tudi učence.

Učitelji in učenci naj v okviru DMV na vseh stopnjah in pri vseh predmetih
obravnavajo medčloveške odnose, ki se porajajo v družinah, delovnih in uč-
nih skupinah, v ožji in širši družbeni skupnosti, med narodi in narodnostmi
Jugoslavije ter v svetu. Spoznavajo naj pomembnejše družbene in moralne za-
konitosti, norme ter vrednote. Opredeljujejo naj se za napredna in humana
stališča, ki so temelj naše socialistične samoupravne družbe. Učenci naj
se pripravljajo za prihodnje roditeljske, poklicne, družbene, kulturne in
samoupravne vloge in naloge, oblikujejo naj si moralno zavest, samozaupanje
in zdrave interese ter potrebe. Oblikujejo naj si take lastnosti, ki so po-
trebne za ustvarjalno življenje v naši samoupravni socialistični skupnosti
in v razmerah sodobnega sveta. Spoznavajo naj pomen, področja in organiza-
cijo dela ter potrebe našega združenega dela.

Od prvega do tretjega razreda učitelj obravnava moralna in družbena vprašanja predvsem v okviru spoznavanja narave in družbe pri slovenskem jeziku, glasnem, telesni in likovni vzgoji ter pri interesnih dejavnostih. Izhaja iz življenja in dela v oddelku, v šoli, v družini, v ožji in širši družbeni skupnosti. Uvaja jih v razumevanje osnovnih medsebojnih odnosov in v svet dela neposrednega okolja. Učenca usposobi, da lahko uspešno sodeluje in prevzema osnovne odgovornosti zase in za druge, da skrbi za svojo varnost in zdravje in da se zna učiti.

V 4. razredu je težišče družbene in moralne vzgoje pri spoznavanju družbe in pri slovenskem jeziku, pomembni pa so tudi drugi predmeti, zato učitelj izkoristi vse možnosti, ki jih nudijo. Na tej stopnji spoznavajo učenci našo ožjo domovino in ob njej življenje in delo naših ljudi doma in zunaj naših meja.

V 5. razredu se tematika razširi na Jugoslavijo, na odnose med našimi narodi in narodnostmi, na naše razvojne usmeritve in družbene potrebe. Učitelj z učenci poseže tudi prek meja in spremlja dogajanja v svetu. Vedno in vedno obravnava živo in za učenca zanimivo problematiko in oblikuje ljubezen do domovine, narodov in narodnosti ter pripravljenost za njeno nadaljnjo graditev in obrambo.

V 6. razredu je družbenomoralna vsebina vključena v pouk slovenskega jezika, v zgodovino, zemljepis, gospodinjstvo in drugo. Obravnavamo zlasti lastnosti človeka, ki so potrebne v individualnem in družbenem življenju. Poglobljamo medsebojne odnose in odnos do dela.

V 7. in 8. razredu pa se lotevamo novih problemov. Te poskušamo pojasniti in razumeti na podlagi vsega prejšnjega dela v šoli, izkoristimo pa tudi izkušnje in spoznanja, ki so si jih mladi pridobili v družini, v šoli, v prostem času, pri delu, prek množičnih medijev in drugod.

Na uspešnost DMV vpliva splošno vzdušje v šoli in odnos učiteljev do tega vzgojno-izobraževalnega področja. Zelo pomembni so: utrjeni režim življenja in dela šole, urejeni medsebojni olnosi, opremljenost učilnic in knjižnice, vzgojno-izobraževalni dosežki, delovanje organizacij, krožkov, klubov, sodelovanje s starši in samoupravna povezanost šole z ožjim in širšim okoljem. Izrednega pomena je učiteljeva strokovna, zlasti psihološka, pedagoška in didaktična usposobljenost. Bistveno je, da učitelj oblikuje ugodno vzdušje, pristne medsebojne odnose, da učence motivira in da zagotavlja aktivno naravnost tega predmeta. Nepogrešljivo je so-

delovanje med učitelji, da usklajeno uresničujejo smotre in naloge DMV. Izrednega pomena je nazornost, ker imamo opraviiti z abstraktnimi pojmi. Za ponazarjanje uporabljamo zlasti primere iz življenja in dela šole ter ožjega in širšega okolja, dela mladinske književnosti, mladinsko in drugo periodiko, TV in druge oddaje ter izkušnje učitelja in učencev. Bistveno je, da učitelj aktivira vse učence, jih pritegne k sodelovanju in intenzivnemu razmišljanju in doživljanju. Upošteva potrebe, želje, zmožnosti in lastnosti učencev v predpubertetni in pubertetni dobi. Uspešen je, če spozna učence, se jim neprisiljeno približa, ter pridobi njihovo zaupanje in spoštovanje. Paziti mora na to, da snov kljub aktualizaciji obravnava dovolj sistematično in poglobljeno in jo poveže s praktično dejavnostjo učencev.

Za predmet je značilno, da se izobraževalne in vzgojne metode prepletajo in dopolnjujejo. Učitelj uporablja sodobne metode in oblike dela, ki v največji meri aktivirajo učenčeve spoznavne procese, oblikujejo njegovo osebnost in spodbujajo ustrezno ravnanje. Učiteljem in učitelju DMV pri tem pomaga preučevanje specialnih del s področja družboslovja, etike, psihologije, pedagogike in drugih sorodnih področij ter sprotne seznanjanje z življenjem in delom naše družbene skupnosti in z njenim nadaljnjim razvojem. Pri DMV organiziramo zlasti problemski pouk, metodo pogovora in razprave v skupinski in frontalni obliki. Te metode imajo vrsto prednosti in odličnih možnosti za samostojno spoznavanje družbenih pojavov in zakonitosti, za samostojno izražanje, primerjanje in oblikovanje mnenj in stališč, za uporabo pridobljenega znanja. Bistveno je, da se na tako delo dobro pripravijo učitelj in učenci, da vsi vedo za cilje, naloge in možnosti, ki jih imajo pri določeni učni temi. Za delo poišče učitelj zanimivo izhodišče, problem, ki vznemiri učence, ki zbudi njihovo pozornost in potrebo, da bi o njem razpravljali in se do tega opredelili. Pomagamo si lahko z aktualnim dogodkom, s širšimi družbenimi nalogami, z javnimi oddajami, z literarnimi ali drugačnimi teksti, opozori lahko na kak pojav, ki vznemirja javnost. Učenci že pred obravnavo zbirajo podatke in predlagajo postopke. Pri pouku jih globlje razčlenijo, povežejo, ovrednotijo in opredelijo. Pogovor oziroma razpravo vodijo učenci kar najbolj samostojno. Učitelj jih le usmerja k tehtnim spoznanjem, do primerne globine in širine, do moralnih spoznanj in doživetij. Učenec naj se ob svoji aktivni vlogi v vzgojno-izobraževalnem procesu zaveda, da je tudi on odgovoren za uspeh ali neuspeh pri obravnavi problemov. Vsak mora imeti možnost za svobodno izražanje stališč, čeprav so trenutno nepopolna ali celo napačna. Učitelj zaradi

napačnih stališč učencev ne kritizira, zavrača ali ironizira, temveč se poskuša vživeti v učencevo misel in poiskati v njej pozitivno jedro, ki omogoča pot k popolnejšim spoznanjem. Učitelj vodi učence tako, da odločno odklonijo morebitne neresne in nekonstruktivne nastope nekaterih učencev. Tak pouk naj v učencih pusti občutek, da jim je koristil, da so lahko plodno sodelovali med seboj in z učiteljem in se uveljavili, da so lahko intenzivno razmišljali, vrednotili in doživljali.

Učitelj DMV izhaja pri svojem delu iz neposrednega učenčevega življenja in izkušenj, ki si jih pridobiva v družini, v skupnosti učencev oddelka, v različnih organizacijah, društvih, v lokalni skupnosti, v domovini in v svetu. Čeprav učence navaja na kritično opazovanje, presojanje in vrednotenje pojavov, se izogiba temu, da bi posegali v osebno življenje drugih, da bi dajali sodbe o ljudeh, ki jih učenci poznajo v ožjem ali širšem okolju. Predmet DMV v nobenem primeru ne sme biti vzrok ali povod za zaostrovanje odnosov, ne more biti moralno razsodišče, ki bi v nekaterih učencih zbuvalo občutek manjše ali večje vrednosti. Ne smemo zapadati v pretirano kritiko ali pa apologetiko družbenih in moralnih razmer, temveč jih objektivno opredeliti z več vidikov. Tako v mladih ob kritičnosti razvijamo tudi razumevanje in tolerantnost do ljudi, ki mislijo drugače. Seveda pa iščemo predvsem pozitivne primere, ob njih prikažemo tudi protislovje družbenega razvoja in poti k njihovemu reševanju in preseganju.

Čeprav izhaja učitelj iz učenčevih izkušenj in spoznanj pa pri teh ne sme ostati. Vodi jih h globljim in splošnejšim spoznanjem, k bistvu pojavov, k sintezi, ki pa se ne sme izroditi v dogmo. Pri DMV oblikuje pri učencih pojme, ki so temelj spoznanja in presojanja ter gradi vrednostne opredelitve. Te pa morajo biti organski del spoznanj, doživetij, opravljenih nalog, morajo logično slediti iz problema. Dosledno se izogibamo moralnih nauk, ker vodijo v moraliziranje, ki zbuja v učencih odpor. Učitelj ne dokazuje iz svoje avtoritete, temveč spoštuje dejstva in se naslanja na dokaze. Upošteva mnenja učencev, čeprav niso vedno pravilna in popolna. Učitelj usmerja učence, da prihajajo pri bistvenih družbenih in moralnih vprašanjih do čim bolj enotnih in dovolj tehtnih spoznanj in vrednostnih opredelitev in stališč, ni pa potrebno in nujno, da bi bili v vseh podrobnostih enotni.

Tudi pri DMV si morajo učenci pridobiti dovolj poglobljena spoznanja o bistvenih problemih človeka v naši družbi in v svetu in o moralnih dilemah, ki jih rešuje. Na tem si gradijo in oblikujejo vrednostno presojanje,

ki jim omogoča pozitiven čustveni in vrednostni odnos do naše družbe in do naprednih pojavov v svetu. Seveda lahko v nekaterih urah dajemo prednost spoznavnim ciljem, v drugih vrednostnim, največkrat pa gre za oboje, kar čim bolj učinkovito povežemo z neposrednim ravnanjem in delom.

Za DMV imamo razmeroma malo posebnih materialov, zato učitelji uporabljajo vse znane vire, predvsem bogato mladinsko književnost, mladinske revije in časopise, ostalo periodiko, informativna glasila, filme, TV oddaje, radijske posnetke, slikovni material, kasete, diapozitive, prosojnice in drugo. Te vire naj uporabljajo predvsem učenci v vseh fazah učnega procesa, zlasti za uvažanje, za ponazoritev pojmov, dejstev, pojavov, problemov, za motiviranje, za zaključno povzemanje in sintezo, posplošitev itd. Izrednega pomena je tudi učbenik, vendar ne zadošča. Učenci naj uporabljajo učbenik, vendar naj ga dopolnijo z dodatnimi viri, ki jih je vedno več. Izkoriščajo tudi materiale, ki govorijo o stanju, nalogah in razvoju ožje in širše družbene skupnosti, gradiva klubov OZN, deklaracije in druge dokumente OZN in drugih mednarodnih organizacij in skupin.

Družbenomoralne vzgoje ne ocenjujemo, vendar moramo spremljati vzgojno-izobraževalne rezultate. Uporabljamo lahko različne načine preverjanja znanja, stališč in vrednot. Pri vsaki uri nas mora zanimati, kakšna spoznanja so učenci pridobili, kakšna stališča, odnose in navade smo pomagali oblikovati. Uporabimo lahko pogovor, kratke ali bolj kompleksne spise, vprašalnike, lestvice stališč, analize situacij in problemov, referate, krajše projekte, rezultate proizvodnega in družbenopotrebne delo in drugo. Učence pri pouku opazujemo, opazujemo jih tudi pri delu v organizacijah in društvih, pri samoupravljanju, njihovem delu pri drugih učnih predmetih, pri njihovem vedenju in ravnanju. Merilo uspešnosti družbenomoralne vzgoje je v tem, kako učenci sodelujejo v kolektivih, kako oblikujejo osebnostne lastnosti in medsebojne odnose, kako prevzemajo svoje dolžnosti in opravljajo sprejete naloge, kako vrednotijo delo in interese delavskega razreda, kako z dejanji prispevajo k hitrejšemu lastnemu razvoju ter razvoju in napredku neposredne in širše družbene skupnosti, kako so se pripravili za vključevanje v nadaljnje šolanje ali v delo.

INTERESNE DEJAVNOSTI DRUŽBENO-EKONOMSKEGA PODROČJA

V družbenoekonomskem področju učenci razvijajo in poglobljajo interese za dogajanja v ožjem in širšem okolju z zgodovinskih, geografskih in socialnih vidikov. Poglobljeno spoznavajo neposredno povezanost naravnih in družbenih pojavov in si oblikujejo marksistični pogled na svet. Razširjajo spoznanja o odnosih med ljudmi, od odnosov v družinski, oddelčni, šolski in krajevni skupnosti, do družbenih odnosov med narodi in narodnostmi v domovine in v svetu. Ob tem si krepijo moralne vrednote, kot so: human odnos do sočloveka (do vrstnikov, mlajših in starejših, med spoloma, do onemoglih, invalidnih in osamljenih); aktiven odnos do skupnosti (družinske, oddelčne, šolske, krajeve in širše). Pri tem si razvijajo smisel za samoupravne odnose, za lastno aktivno vlogo v teh odnosih, za negovanje in ohranjanje slavni tradicij ter za napredek in razvoj okolja, v katerem živijo.

Te interesne dejavnosti še posebej razvijajo zanimanja in sposobnosti za določene dejavnosti s področja družboslovja in za vključevanje v družbeno ustvarjanje.

V spoznavnem smislu učenci pri interesnih dejavnostih z družbenoekonomskega področja preverjajo in razumejo zakonitosti v naravi in družbi. Z lastno dejavnostjo dopolnjujejo svojo predstavljenost in pojmovnost. Razvijajo si sposobnosti opazovanja, prostorske in časovne orientacije, ob raziskovanju pa tudi logično in ustvarjalno mišljenje.

Svoje interese učenci uresničujejo v: krožkih, klubih, pohodnih enotah, v gibanju znanost mladini, v drugih oblikah in širših akcijah. Sodelujejo pri načrtovanju, organizaciji in vrednotenju dela. Teme, naloge in projekti so v vsakem primeru tesno povezani z okoljem (krajevno skupnostjo, družbenopolitičnimi organizacijami, društvi, muzeji, arhivi itd.). Učenci rešujejo postavljene naloge problemsko, z analitičnim in samostojnim pristopom. Delo opravljajo v učilnicah, kabinetih, knjižnicah, muzejih in drugod. Dopolnjujejo ga z ekskurzijami, intervjuji (z borci NOB, družbenopolitičnimi delavci, s strokovnjaki z družbenoekonomskega področja in drugimi).

S svojim delom med šolskim letom lahko bogatijo pouk, pomagajo učiteljem, sošolcem in mlajšim učencem. Povezujejo ga z delovnimi akcijami in drugim družbenopotrebnim delom. Ob spominskih dnevih in praznikih predstavijo svojo dejavnost šoli in širši javnosti. Prikažejo svojo dejavnost v humanitarnih akcijah, v okviru mladih članov RK ter obrambe in zaščite.

Izhajajoč iz opredeljenih nalog in ciljev interesnih dejavnosti na družbenoekonomskem vzgojno-izobraževalnem področju usmerjamo učence predvsem v naslednje organizirane oblike dela:

- marksistični krožek,
- klub OZN,
- tekmovanje Tito-revolucija-mir,
- zgodovinski krožek,
- zemljepisni (geografski) krožek,
- klub mladih znanstvenikov,
- priložnostna tekmovanja in akcije v organizaciji šole, kraja, občine, republike in zveze oziroma družbenopolitičnih organizacij (Zveza pionirjev, ZSMS, Zveza borcev, SZDL ipd., strokovnih in drugih društev).

MARKSISTIČNI KROŽEK

Učenci v marksističnem krožku poglobljajo in bogatijo svoje znanje o družbi, o zakonitostih družbenega razvoja, se navajajo na uporabo marksizma kot metode dela in se usposabljaajo za reševanje družbenih in osebnih človekovih problemov in s tem za vplivanje na družbene razmere in njih spreminjanje.

Delo v marksističnem krožku je usmerjeno v zgodovinski materializem in dialektiko. Toda ne tako, da bi obravnavali marksizem kot teorijo (kategorije, zakonitosti). V ospredju je obravnava družbenih in človekovih problemov in njih reševanje v interesu delavskega razreda, v skladu s socialističnim humanizmom. Problem je treba zajeti v njegovi zgodovinski pogojenosti, kritično analizirati vzroke in posledice, njegovo reševanje v razvoju do danes, ugotavljati možnosti in iskati poti za njegovo preseganje v socialistični samoupravni družbi. Dialektika je samo metoda, način iskanja odgovorov na številna vprašanja iz življenja v naši družbi in v svetu.

Pri delu učence usmerjamo od analize posameznih konkretnih vprašanj prek ugotavljanja posebnega do splošnega. Na ta način aktivno in ustvarjalno spoznavajo marksizem. Pri izbiri vsebine dajemo prednost tistim družbenim vprašanjem in problemom, ki najbolj vznemirjajo mlade v danem času, v njihovem ožjem okolju, širši družbeni skupnosti in v svetu. Obravnavajo naj vprašanja, s katerimi se soočajo v svoji samoupravljalški aktivnosti, pri delu v OO ZSMS in v drugih družbenopolitičnih organizacijah, družbenih organizacijah in društvih ter interesnih dejavnostih. Delo marksističnega

krožka povezujemo zlasti z vsebino družbenomoralne vzgoje in drugih predmetov družbenoekonomskega področja ter z interesnimi dejavnostmi s tega področja.

KLUB OZN

Z aktivnostjo v klubu OZN si učenci oblikujejo miroljuben odnos do drugih narodov, se opredeljujejo za boj za mir, razvijajo si čut solidarnosti in pripravljenost za sodelovanje med narodi, za nudenje pomoči vsem, ki so jo potrebni. Aktivno se vključujejo v ustrezne akcije za uresničevanje programa OZN in njenih specializiranih organizacij in teles.

Vsebina dejavnosti kluba OZN je lahko zelo bogata in pestra in prispeva k oblikovanju široko razgledane, ustvarjalne, humane socialistične samoupravne osebnosti.

Člani kluba OZN redno spremljajo dogajanja doma in v svetu, pripravljajo krajša poročila in z njimi seznanjajo člane kluba. Podrobneje proučujejo in spremljajo delovanje OZN in nekaterih agencij, posebej UNESCO, UNICEF, WHO, FAO, ILO in drugih. V klubih zbirajo materiale o OZN in o pojavih v svetu, urejajo mape in ustrezne zbirke. Urejajo stenski časopis, novice za šolski radio ali pa izdajajo svoj list z informacijami iz domovine in sveta. Člani kluba OZN sodelujejo v drugih krožkih. Prebirajo mladinski tisk, spremljajo dnevni informativni tisk in TV programe o domačih in mednarodnih pojavih. Dajejo iniciativo in se udeležujejo solidarnostnih akcij v šoli, v kraju in v svetu; sodelujejo pri akcijah za varstvo okolja in kulturne dediščine. Organiziranje proslave ob dnevu OZN (24. oktobra) in ob dnevu človekovih pravic (10. decembra). Udeležujejo se razpisov, natečajev in tekmovanj, ki jih organizira občinska organizacija klubov OZN ali pa republiški center. Organizirajo predavanja za vse učence šole o OZN in pojavih v svetu. Si dopisujejo z mladimi v domovini in svetu in zbirajo ter razstavljajo gradiva o njihovem delu in življenju. Spoznavajo delovanje novinarskih ustanov, sodelujejo v skupnih akcijah z novinarskim krožkom. Člani kluba OZN se lahko učijo tuje jezike in mednarodni jezik esperanto. Delo v klubu OZN se tesno povezuje z vzgojno-izobraževalnimi smotri in vsebino družbenomoralne vzgoje, drugih predmetov in dejavnosti, še posebno nekaterih interesnih dejavnosti. Zato učitelji in mentorji usklajuje svoja prizadevanja,

TEKMOVANJE TITO-REVOLUCIJA-MIR

Tekmovanje Tito-revolucija-mir je postalo tradicionalno, učenci se seznanjajo v pripravah na tekmovanje z revolucionarno polpreteklostjo in sedanostjo naših narodov in narodnosti, z obdobjem tovariša Tita in njegovo vlogo v njem.

Smoter tekmovanja ni samo seznanjanje učencev z revolucionarnimi dejstvi, ampak tudi vrednotenje pridobitev revolucionarnega razvoja, oblikovanje stališč, prepričanj, ocenjevanje doseženega in motiviranje učencev za aktivno vključevanje v revolucionarne tokove graditve socialističnega samoupravljanja.

Udeleženci tekmovanja si krepijo ustvarjalni tekmovalni duh, tovariške odnose in medsebojne stike v ožji in širši domovini.

Priprave na tekmovanje potekajo celo leto. Tekmovanja pa so izvedena v mesecu maju. Učenci tekmujejo v šoli, v občini (regiji), v republiki in na zveznem nivoju.

Gradivo za tekmovanje objavlja v srbskem jeziku revija Kekec, Za slovenske šole pa izhaja prevedeno gradivo v reviji Mladina.

ZGODOVINSKI KROŽEK

Naloge in smotri zgodovinskega krožka so v tem, da omogočajo učencem, ki se posebej zanimajo za zgodovino, da poglobljajo in širijo zgodovinsko znanje in predstavnostne sposobnosti, da prenašajo lokalno ugotovljene pojave v širši prostor in čas in se lažje pojmovno in idejno orientirajo.

Učenci s svojim širšim in globljim spoznavanjem družbenih problemov bogatijo delo in vzgojno učinkujejo v razredu, šoli in družbenem okolju, kjer namenjajo posebno skrb ohranjanju in razvijanju revolucionarnih tradicij NOB.

Program zgodovinskega krožka temelji na monografski raziskavi teme, posebej izbrane za vsako šolsko leto. Izbrana tema je pogojena s krajevno zgodovino.

Z mentorjem izdelajo učenci metodologijo za obdelavo teme, ki temelji na preučevanju zgodovinskih virov in neposrednem zbiranju podatkov na terenu, in jo predstavijo na letnem srečanju pionirjev zgodovinarjev v občini in republiki.

Pri delu se povezujejo s člani geografskega, literarnega, marksističnega in likovnega krožka in drugimi učenci (ki se zanimajo za tehnično vzgojo), da ti prispevajo svoj delež k idejni geografski jezikovni in tehnični opredelitvi elaborata in njegovega videza.

Učenci z delom v krožku razvijajo raziskovalne sposobnosti in si pridobijo osnove za poznejše pravo zgodovinsko raziskovalno delo.

Ob delu razvijajo poglobljen odnos do dosežkov v preteklosti in aktiven odnos do napredka in razvoja ožje in širše skupnosti.

ZEMLJEPISNI (GEOGRAFSKI) KROŽEK

Osnovna naloga in smoter zemljepisnega krožka je v tem, da omogoča učencem, ki se zanimajo za to področje, razširjeno in poglobljeno spoznavanje geografske znanosti, držav sveta in domovine. Na vzgojnem področju prispeva k patriotski vzgoji, vzgoji za sožitje in sodelovanje med narodi in narodnostmi, vzgaja svoje člane v zavestne varovalce naravnega okolja. Usposablja jih za samozaščitno in obrambno dejavnost.

Učitelj - mentor z učenci načrtuje delo tako, da učenci izvajajo dve skupni dejavnosti: spoznavanje naravnogeografskih in družbenogeografskih značilnosti kontinentov in posameznih držav in neposredno opazovanje teh pojavov na terenu v domači ali bližnji pokrajini.

Prevladujoče oblike in metode dela morajo zagotoviti aktivno in samostojno delo. Delo mora biti prilagojeno letnim časom in vremenu. Nepogrešljivo je delo z zemljevidom oziroma usposabljanje za njihovo praktično uporabo na terenu, neposredno opazovanje na terenu in ekskurzija. Te oblike vzgojno-izobraževalnega dela so podrobno opredeljene v geografskih metodikah, zato jih na tem mestu ne razčlenjujemo podrobneje.

Zemljepisni krožek se zelo uspešno vključuje v program dela klubov mladih znanstvenikov ali gibanja Znanost mladini in klube OZN.

KLUB MLADIH ZNANSTVENIKOV

Klub mladih znanstvenikov sestavlja skupina učencev v šoli (lahko tudi v regiji) s področja posameznih raziskovalnih disciplin ali večih disciplin, ki se združujejo, ker želijo poglobljeno znanje s strokovnega, znanstvenega in raziskovalnega področja.

Smoter te oblike združevanja mladih je predvsem v tem, da spoznajo in osvojijo dvojne dejstev: da je znanost nekaj, kar je treba opraviti, storiti in ne le, kar se da naučiti; da eksperiment opravimo zato, da bi spoznali, našli ali ugotovili nekaj neznanega in ne zato, da bi potrdili nekaj splošno znanega.

V višjih razredih naj bodo klubi mladih znanstvenikov oblika interesne dejavnosti za poglobljeno delo na različnih področjih.

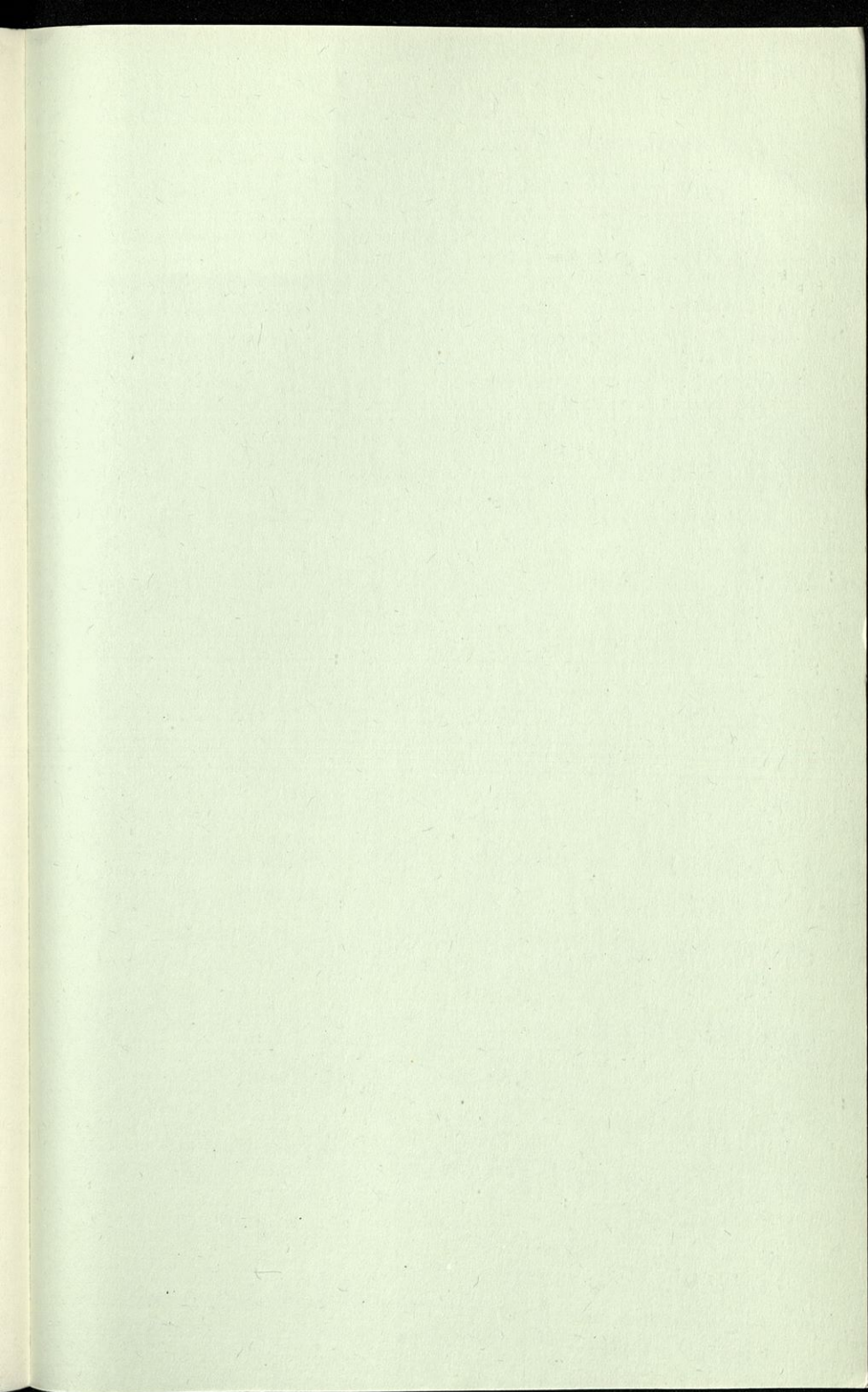
Splošni klubi mladih znanstvenikov: nastajajo zaradi povezovanja različnih znanstvenih področij in delajo po interdisciplinarnih principih in metodah, s tem presegajo okvir družbenoekonomskega vzgojno-izobraževalnega področja (geografi, sociologi, zgodovinarji, arheologi, etnologi, biologi, meteorologi, geologi, fiziki, kemiki...).

Specializirani klubi mladih znanstvenikov: imajo ožje določen program v okviru ene same stroke.

Vsebina izhaja lahko iz delovnega načrta že obstoječih klubov OZN, krožkov strokovnih društev, iz programa gibanje Znanost mladini, aktivnosti mladinske organizacije, raziskovalnih potreb kraja in regije in podobno.

Najpogostejše akcije in raziskave so namenjene proučevanju naslednje problematike: dopolnjevanje lokalne zgodovine in zbiranje podatkov, virov, tradicij ali materialnih ostankov NOB; proučevanje problemov domačega okolja; lokalna etnologija; lokalna arheologija; posebnosti jezika kraja; lokalni viri energije; prometna povezanost in spremljajoče dejavnosti itd.

V klubih je delo individualno, kolektivno in interdisciplinarno. Učenci spoznavaajo raziskovalno metodologijo in tehniko, ustrezno literaturo, iščejo stike s strokovnjaki in ljudmi, ki jim lahko posredujejo potrebne informacije, organizirajo razgovore, diskusije, konference in podobne aktivnosti. Pišejo o rezultatih svojega dela.



NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJARNICA

DS

394 599 3



030035219

COBISS